महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३.

महाराष्ट्र शासन
उद्योग,ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
शासन निर्णय क्र. निर्यात -२०२३/ प्र.क्र. १३५/ उद्योग-७
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक २२/११/२०२३

प्रस्तावना:-

महाराष्ट्र हे देशातील औद्योगिकदृष्ट्या समृद्ध असे राज्य असून उद्योग, कृषी आणि सेवा क्षेत्राच्या निर्यातीच्या बाबतीत देशाच्या अर्थव्यवस्थेत राज्याची महत्त्वाची भूमिका आहे. देशाच्या सकल देशांतर्गत उत्पादनामध्ये १३.७% वाटा असलेले राज्य देशाच्या अर्थव्यवस्थेत सर्वात मोठे योगदान देणारे आहे. महाराष्ट्र हे देशाच्या निर्यातीत सर्वाधिक योगदान देणारे राज्य असून निर्यात प्रोत्साहन व व्यापार सुलभीकरण उपक्रमांद्वारे जागतिक व्यापारात राज्याचा वाटा सातत्याने वाढत आहे. सन २०२२-२३ या वित्तीय वर्षामध्ये महाराष्ट्र हे देशातील दुस-या क्रमांकाचे निर्यात करणारे राज्य असून देशातील एकूण निर्यातीपैकी १७% म्हणजेच रुपये ५.८१ लक्ष कोटी एवढी निर्यात राज्यातून झाली आहे. निती आयोगामार्फत जाहीर करण्यात आलेल्या निर्यात तत्परता निर्देशांकामध्ये (EPI) सन २०२० व २०२१ या वर्षात देशातील सर्व राज्ये व केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये राज्याचा दुसरा क्रमांक आलेला आहे. माहे एप्रिल, २००० ते सप्टेंबर, २०२१ या कालावधीत महाराष्ट्रामध्ये US $ १३०.५७ अब्ज इतकी परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक (FDI) झालेली आहे. ऑक्टोबर, २०१९ ते मार्च, २०२३ या कालावधीत देशात झालेल्या एकूण परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक (FDI) पैकी राज्याचा वाटा २९% इतका असून परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक आकर्षित करण्यामध्ये महाराष्ट्र हे देशात सर्वोच्च स्थानी आहे.

राज्यातील औद्योगिक परिसंस्था चांगल्याप्रकारे विकसित झालेली असून उद्योजकतेला चालना देण्यासाठी पोषक वातावरण तयार आहे. महाराष्ट्र हे देशातील सर्वात जास्त औद्योगिकरण झालेले राज्य असून राज्याच्या सर्वसमावेशक आर्थिक प्रगतीसाठी राज्याचे औद्योगिक धोरण हे दिनांक ०७/०३/२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये घोषित करण्यात आले आहे राज्यातील उच्च तंत्रज्ञानयुक्त उदयोन्मुख क्षेत्रांतील उद्योगाला चालना देण्यासाठी, राज्याच्या औद्योगिक धोरणामध्ये १४ प्राधान्य क्षेत्रे (Thrust Sectors) निश्चित करण्यात आली आहेत. महाराष्ट्र सरकारने व्यवसाय सुलभता (EoDB), निर्यात प्रोत्साहन, धोरणे, दर्जेदार पायाभूत सुविधा आणि कुशल मनुष्यबळ यासाठी अनेक उपक्रम हाती घेतले आहेत ज्यामुळे राज्य अभियांत्रिकी, ऑटोमोबाईल्स आणि ऑटो घटक, रसायने, रत्ने आणि दागिने, फार्मास्युटिकल्स, IT, कृषी, अन्न प्रक्रिया, वस्त्र, इलेक्ट्रॉनिक्स आणि जैवतंत्रज्ञान यासारख्या विविध क्षेत्रांमध्ये आघाडीवर आहे.

राज्यामध्ये निर्यात क्षेत्रास व उत्पादन क्षेत्रास प्रोत्साहन देण्यासाठी तसेच रोजगार निर्मितीचे लक्ष्य साध्य करण्यासाठी आणि निर्यातवाढीकरीता प्रत्येक जिल्ह्याला उत्तरदायी बनवण्यासाठी राज्याकडून केंद्र शासनाच्या जिल्हा हे निर्यात केंद्र (Districts as Export Hubs) उपक्रमाला प्रोत्साहन देण्यात येत आहे. राज्यामध्ये व्यापार प्रचालनासाठी व जागतिक निर्यातीमध्ये राज्याचे स्थान बळकट करण्यासाठी नोडल विभाग म्हणून उद्योग विभागामार्फत निर्यात प्रचालनासाठी विविध उपक्रम हाती घेण्यात येत आहेत. त्यापैकीच एक उपक्रम म्हणजे एक जिल्हा एक उत्पादन (ODOP - One District One Product) होय.

महाराष्ट्र आर्थिक सल्लागार समिती-२०२३ च्या अहवालानुसार, सन २०२८ पर्यंत राज्याची अर्थव्यवस्था US $ १ ट्रिलियन एवढी साध्य करण्याकरीता उद्दीष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. त्यानुसार सन २०२८ पर्यंत उत्पादन क्षेत्राच्या ढोबळ मूल्यामधील वाढ (Gross Value Added) ३ पटीने म्हणजेच US $ १८२ अब्ज इतकी साध्य होण्यासाठी, राज्यातील लक्षांकित उद्योग निश्चित करून त्यामध्ये गुंतवणूक

आकर्षित करण्याकरीता, पायाभूत सुविधांचा विकास करण्याची आवश्यकता अधोरेखीत केली आहे. तसेच केंद्र शासनाने निश्चित केल्यानुसार, सन २०५० पर्यंत देशाची अर्थव्यवस्था US $ ३० ट्रिलियन साध्य करण्याच्या अनुषंगाने, राज्यातील निर्यात क्षेत्राला गती देण्यासाठी तसेच राज्यामध्ये थेट परकीय गुंतवणूक (FDI) आकर्षित करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण जाहीर करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते.

<u>शासन निर्णय</u>:-

राज्याची निर्यात क्षेत्रातील कामगिरी वाढवून सन २०२८ पर्यंत राज्याची अर्थव्यवस्था US $ १ ट्रिलियन एवढी साध्य करण्याकरीता राज्यामध्ये निर्यात प्रोत्साहन विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व बळकटीकरण करणे, निर्यातदार तसेच निर्यातक्षम घटकासाठी निवडक प्रोत्साहने देणे, निर्यातवृध्दीसाठी ODOP व GI उत्पादनांना प्रोत्साहन देणे, निर्यात सुविधांकरीता संस्थात्मक उभारणी करणे, निर्यात सुलभीकरणासाठी पुढाकार (Ease of Doing Exports) घेणे तसेच निर्यात प्रोत्साहनाकरीता राज्य शासनाच्या इतर धोरणांचे अभिसरण करणे या घटकांवर विशेष भर देणे आवश्यक आहे. या सर्व बाबी साकल्याने विचारात घेऊन सर्वसमावेशक असे महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ या तयार करण्यात आले असून राज्य मंत्रिमंडळाच्या दिनांक ०८/११/२०२३ रोजी संपन्न झालेल्या बैठकीत त्यावर सखोल व सविस्तर चर्चा करून त्यास मान्यता देण्यात आली. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ यास या शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे. महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ मराठी “परिशिष्ट-१” व इंग्रजी “परिशिष्ट-२” सोबत जोडले आहे. तसेच सदर धोरणाच्या अनुषंगाने मा. मंत्रिमंडळाकडून पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आले :-

i. महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ अंतर्गत पायाभूत सुविधा प्रकल्प राबविण्याकरीता (कार्यक्रम खर्च) तसेच राज्य शासनाकडून द्यावयाच्या निर्यात प्रोत्साहनांकरीता (अनिवार्य खर्च) या बाबींतर्गत नवीन दोन स्वतंत्र लेखाशिर्ष निर्माण करून प्रस्तुत धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी रुपये ४,२५० कोटी एवढी तरतूद धोरण कालावधीत उपलब्ध करून देण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

ii. चालू आर्थिक वर्ष सन २०२३-२४ करीता सदर धोरणांतर्गत अनिवार्य खर्चाकरीता नवीन स्वतंत्र लेखाशिर्ष उघडून रुपये ५० कोटी इतका अतिरिक्त निधी उपलब्ध करून विहित कार्यपद्धतीनुसार वितरीत करण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

iii. सदर धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी आगामी आर्थिक वर्षापासून (सन २०२४-२५) अनुक्रमांक २ येथे नमूद दोन स्वतंत्र लेखाशिर्षाद्वारे कार्यक्रम खर्चाकरीता अतिरिक्त रुपये ४५० कोटी व अनिवार्य खर्चाकरीता अतिरिक्त रुपये ४०० कोटी वार्षिक तरतूद उपलब्ध करून देण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

iv. प्रस्तुत धोरणांतर्गत विकसीत करण्यात येणाऱ्या एकूण १५ निर्यातीभिमूख औद्योगिक उद्यान (Export oriented Industrial Parks) प्रकल्पांपैकी ३ प्रकल्प हे कोकण विभागातील “बंदर परिक्षेत्रा” मध्ये विकसीत करण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

v. केंद्र शासनाकडून PLI (Production Linked Incentives) योजनेंतर्गत निश्चित करण्यात आलेल्या १४ प्रकारच्या उद्योग संवर्गाव्यतिरिक्त -फर्निचर उत्पादन॰ या उद्योग संवर्गातील निर्यातक्षम घटकांना सदर धोरणांतर्गत विशेष प्रोत्साहने देण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

vi. महाराष्ट्र समृध्दी महामार्गालगत १० नोड निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमांतर्गत (EoIDP) विकसीत करण्याकरीता, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाने जमीन विनामूल्यरित्या/ संयुक्त उपक्रमाद्वारे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळास हस्तांतरीत करण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली.

२. सदर शासन निर्णय दिनांक ०८/११/२०२३ रोजी मा. मंत्रिमंडळाने दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२३११२२१७४९०२५८१० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

SANJAY SHAMKANT DEGAONKAR

Digitally signed by SANJAY SHAMKANT DEGAONKAR
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=INDUSTRIES ENERGY AND LABOUR DEPARTMENT, 2.5.4.20=de0a2ca7914a3c02f24aa23655f609f41f2d36b0ec57da4c71f19aaf08230a79, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=56CF8C8577584ADC42F070185C585C41084CC34F6683553D21CCACBFA33D4D1F, cn=SANJAY SHAMKANT DEGAONKAR
Date: 2023.11.24 15:53:08 +05'30'

(संजय देगांवकर)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. अपर मुख्य सचिव, महसूल विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
५. अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
६. अपर मुख्य सचिव, सहकार व पणन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
७. अपर मुख्य सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
८. अपर मुख्य सचिव, नगरविकास विभाग-१, मंत्रालय, मुंबई-३२.
९. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०. प्रधान सचिव, ऊर्जा विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
११. प्रधान सचिव, परिवहन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१२. प्रधान सचिव, वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१३. सचिव, कृषी विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
१४. सचिव, मत्स्यव्यवसाय विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
१५. मा. उप मुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१६. विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय, मंत्रालयासमोर, मुंबई.
१७. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, अंधेरी (पूर्व), मुंबई.
१८. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य लघुउद्योग विकास महामंडळ, मुंबई.
१९. मा. मंत्री (उद्योग) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२०. मा. अध्यक्ष, विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
२१. मा. सभापती, विधानपरिषद, विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
२२. मा. विरोधी पक्षनेते, विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
२३. मा. विरोधी पक्षनेते, विधानपरिषद, विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
२४. उद्योग विभागातील सर्व सह सचिव/उप सचिव/कक्ष अधिकारी.
२५. प्रधान सचिव (उद्योग) यांचे स्वीय सहाय्यक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२६. निवड नस्ती (उद्योग-७), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

परिशिष्ट- १

महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ (शासन निर्णय उद्योग,ऊर्जा,कामगार व खनिकर्म विभाग क्र. निर्यात -२०२३/प्र.क्र. १३५/उ-७,दिनांक २२/११/२०२३ सोबतचे सहपत्र)

१. प्रस्तावना:-

जागतिक स्तरावर निर्यात क्षेत्राला आर्थिक विकास आणि वाढीचे इंजिन म्हणून ओळखले जाते. राज्याचा आर्थिक विकास आणि वाढ होण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने निर्यातीला प्राधान्य दिले आहे. केंद्र शासनाने निश्चित केल्यानुसार, सन २०५० पर्यंत देशाची अर्थव्यवस्था US $ ३० ट्रिलियन साध्य करण्याच्या अनुषंगाने, राज्यातील निर्यात क्षेत्राला गती देण्यासाठी तसेच राज्यामध्ये थेट परकीय गुंतवणूक (FDI) आकर्षित करण्यासाठी राज्याचे निर्यात प्रोत्साहन धोरण जाहीर करण्याचे प्रस्तावित आहे.

महाराष्ट्र हे भारताच्या निर्यातीत सर्वाधिक योगदान देणारे राज्य असून निर्यात प्रोत्साहन व व्यापार सुलभीकरण उपक्रमांद्वारे जागतिक व्यापारात राज्याचा वाटा सातत्याने वाढत आहे. सन २०२२-२३ या वित्तीय वर्षामध्ये महाराष्ट्र हे देशातील दुस-या क्रमांकाचे निर्यात करणारे राज्य असून देशातील एकूण निर्यातीपैकी १७% म्हणजेच रुपये ५.८१ लक्ष कोटी एवढी निर्यात राज्यातून झाली आहे. राज्यातून सर्वाधिक आयात करणा-या प्रथम १० देशांमध्ये USA, UAE, हाँगकाँग, बेल्जियम, UK, चिन, सिंगापूर, नेदरलँड, जर्मनी आणि बांग्लादेश यांचा क्रमांक लागतो. निती आयोगामार्फत जाहीर करण्यात आलेल्या निर्यात तत्परता निर्देशांकामध्ये (EPI) सन २०२० व २०२१ या वर्षात देशातील सर्व राज्ये व केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये राज्याचा दुसरा क्रमांक आलेला आहे.

महाराष्ट्र हे भारतातील औद्योगिकदृष्ट्या समृद्ध असे राज्य असून उद्योग, कृषी आणि सेवा क्षेत्राच्या निर्यातीच्या बाबतीत देशाच्या अर्थव्यवस्थेत राज्याची महत्त्वाची भूमिका आहे. देशाच्या सकल देशांतर्गत उत्पादनामध्ये १३.७% वाटा असलेले राज्य देशाच्या अर्थव्यवस्थेत सर्वात मोठे योगदान देणारे आहे. राज्याची अर्थव्यवस्था ही देशातील सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था असून सन २०२०-२१ या वित्तीय वर्षामध्ये सकल राज्य देशांतर्गत उत्पादन (GSDP) US $ ४३०.६२ अब्ज आणि दरडोई सकल राज्य देशांतर्गत उत्पादन US $ २,६४५ इतके आहे.

महाराष्ट्र आर्थिक सल्लागार समिती-२०२३ च्या अहवालानुसार, सन २०२८ पर्यंत राज्याची अर्थव्यवस्था US $ १ ट्रिलियन एवढी साध्य करण्याकरीता उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. त्यानुसार सन २०२८ पर्यंत उत्पादन क्षेत्राच्या ढोबळ मूल्यामधील वाढ (Gross Value Added) ३ पटीने म्हणजेच US $ १८२ अब्ज इतकी साध्य होण्यासाठी, राज्यातील लक्षांकित उद्योग निश्चित करून त्यामध्ये गुंतवणूक आकर्षित करण्याकरीता, पायाभूत सुविधांचा विकास करण्याची आवश्यकता अधोरेखीत केली आहे. तसेच केंद्र शासनाने निश्चित केल्यानुसार, सन २०५० पर्यंत देशाची अर्थव्यवस्था US $ ३० ट्रिलियन साध्य करण्याच्या अनुषंगाने, राज्यातील निर्यात क्षेत्राला गती देण्यासाठी तसेच राज्यामध्ये थेट परकीय गुंतवणूक (FDI) आकर्षित करण्यासाठी राज्याचे निर्यात प्रोत्साहन धोरण जाहीर करण्याचे प्रस्तावित आहे.

माहे एप्रिल, २००० ते सप्टेंबर, २०२१ या कालावधीत महाराष्ट्रामध्ये US $ १३०.५७ अब्ज इतकी परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक (FDI) झालेली आहे. ऑक्टोबर, २०१९ ते मार्च, २०२३ या कालावधीत देशात झालेल्या एकूण परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक (FDI) पैकी राज्यामध्ये USD $ ५३.९७१ अब्ज म्हणजेच देशाच्या २९% इतका वाटा असून परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक आकर्षित करण्यामध्ये महाराष्ट्र हे देशात सर्वोच्च स्थानी आहे. थेट परकीय गुंतवणूकीमध्ये अन्न प्रक्रिया, स्वयंचलित वाहने, रसायने, औषधीद्रव्य, धातू उद्योग, इलेक्ट्रिकल उपकरणे, वस्त्रोद्योग, इलेक्ट्रॉनिक्स इत्यादीं उद्योगाचा समावेश आहे. राज्याचे प्रस्तावित निर्यात प्रोत्साहन धोरण आणि त्यामधील तरतूदींमुळे राज्यात परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणूक होण्यास आणखी चालना मिळणार आहे.

राज्यातील औद्योगिक परिसंस्था चांगल्याप्रकारे विकसित झालेली असून उद्योजकतेला चालना देण्यासाठी पोषक वातावरण तयार आहे. महाराष्ट्र हे देशातील सर्वात जास्त औद्योगिकरण झालेले राज्य असून राज्याच्या सर्वसमावेशक आर्थिक प्रगतीसाठी राज्याचे औद्योगिक धोरण हे दिनांक ०७/०३/२०१९ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये

घोषित करण्यात आले आहे राज्यातील उच्च तंत्रज्ञानयुक्त उदयोन्मुख क्षेत्रांतील उद्योगाला चालना देण्यासाठी, राज्याच्या औद्योगिक धोरणामध्ये १४ प्राधान्य क्षेत्रे (Thrust Sectors) निश्चित करण्यात आली आहेत. महाराष्ट्र सरकारने व्यवसाय सुलभता (EoDB), निर्यात प्रोत्साहन, धोरणे, दर्जेदार पायाभूत सुविधा आणि कुशल मनुष्यबळ यासाठी अनेक उपक्रम हाती घेतले आहेत ज्यामुळे राज्य अभियांत्रिकी, ऑटोमोबाईल्स आणि ऑटो घटक, रसायने, रत्ने आणि दागिने, फार्मास्युटिकल्स, IT, कृषी, अन्न प्रक्रिया, वस्त्र, इलेक्ट्रॉनिक्स आणि जैवतंत्रज्ञान यासारख्या विविध क्षेत्रांमध्ये आघाडीवर आहे.

राज्यामध्ये निर्यात क्षेत्रास व उत्पादन क्षेत्रास प्रोत्साहन देण्यासाठी तसेच रोजगार निर्मितीचे लक्ष्य साध्य करण्यासाठी आणि निर्यातवाढीकरीता प्रत्येक जिल्ह्याला उत्तरदायी बनवण्यासाठी राज्याकडून केंद्र शासनाच्या जिल्हा हे निर्यात केंद्र (Districts as Export Hubs) उपक्रमाला प्रोत्साहन देण्यात येत आहे. राज्यामध्ये जिल्हावार ३५ भौगोलिक संकेत (GI) उत्पादने आणि ७२ ODOP उत्पादने निश्चित करण्यात आलेली आहेत. भौगोलिक मानांकन (GI) उत्पादन नोंदणीमध्ये राज्य देशात ५ व्या क्रमांकावर आहे.

जागतिक बाजारपेठेतील संधींचा फायदा घेणे, राज्याच्या संसाधनांचा पुरेपुर वापर करणे आणि निर्यातीसाठी अनुकूल वातावरण निर्माण करण्यासाठी राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

सन २०२२-२३ या आर्थिक वर्षामध्ये महाराष्ट्र राज्य हे रूपये ५.८१ लाख कोटी निर्यातीसह भारतातील दुसऱ्या क्रमाकांचे सर्वाधिक निर्यात करणारे राज्य असून,त्याचा वाटा १७% इतका आहे. २०२० आणि २०२१ निर्यात सज्जता निर्देशांकामध्ये (EPI) सर्व राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये राज्य हे दुसऱ्या क्रमांकावर असून, निती आयोगाने प्रकाशित केलेल्या धोरण आणि निर्यात परिसंस्थेच्या मापदंडांमध्ये सर्वोच्च स्थानावर आहे.

राज्यातून होणा-या एकूण निर्यात मूल्यापैकी ९२% निर्यात मूल्य हे मुंबई उपनगर (२१%), मुंबई (२०%), पुणे (१७%), ठाणे (८%), रायगड (७%), पालघर (५%), औरंगाबाद (४%), नाशिक (४%), नागपूर (२%) व सातारा (२%) या दहा जिल्ह्यांतून मिळते. राज्याच्या एकूण निर्यातीतील वाटा हा प्रामुख्याने जेम्स व ज्वेलरी (२८%), इंजिनिरींग (२३%), कृषी व संलग्न क्षेत्रे (१४%), रसायने (१०%), लोह व पोलाद (७%), फार्मास्युटीकल्स (५%), इलेक्ट्रॉनिक्स व इलेक्ट्रीकल कॉम्पोनंटस् (५%), टेक्स्टाईल व ॲपेरल(४%), प्लॅस्टीक उत्पादने (२%) आणि पेट्रोलियम उत्पादने, खाणी व खनिजे (२%) या दहा क्षेत्रांचा आहे.

राज्यामध्ये विविध क्षेत्रातील निर्यातवृध्दीकरीता ३७ विशेष आर्थिक क्षेत्र (Special Economic Zone), ८ कृषी निर्यात क्षेत्र (Agro Economic Zone) आणि २७ औद्योगिक पार्क स्थापित झाले असून राज्यामध्ये व्यापार प्रचालनासाठी व जागतिक निर्यातीमध्ये राज्याचे स्थान बळकट करण्यासाठी नोडल विभाग म्हणून उद्योग विभागामार्फत निर्यात प्रचालनासाठी विविध उपक्रम हाती घेण्यात येत आहेत. त्यापैकी काही उपक्रम एक जिल्हा एक उत्पादन (ODOP - One District One Product), जिल्हा हेच निर्यात हब (District as Export Hub), राज्य निर्यात प्रोत्साहन परिषद इत्यादी होय.

२. <u>उद्दिष्ट, लक्षांक, लक्षांकित क्षेत्रे आणि धोरण कालावधी</u> :-

२.१. धोरणाचे उद्दिष्ट :

राज्याची आर्थिक वाढ साध्य करण्यासाठी तसेच रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्यासाठी खालील उद्दिष्टे निश्चित करण्यात आली आहेत:-

- जागतिक मूल्य साखळीमध्ये राज्याचा सहभाग वाढविणे.
- राज्याचा शाश्वत विकास साध्य करण्यासाठी अस्तित्वातील प्राधान्य क्षेत्रे तसेच सूक्ष्म,लघु व मध्यम उपक्रमांच्या निर्यात क्षमतेचा पुरेपूर वापर करुन निर्यातीमध्ये वैविध्य साध्य करणे.
- राज्यातील शेतकऱ्यांना केंद्र बिंदू समजून त्यांच्या दरडोई उत्पन्न वाढीकरीता समृध्दी महामार्ग लगतच्या कृषी समृध्दी केंद्रामध्ये अणुप्रक्रिया आधारीत निर्यात क्षम अन्न प्रक्रिया/कृषी प्रक्रिया उद्योग

उभारणीकरीता चालना देणे.

- नवीन बाजारपेठा/देश, नवीन निर्यात संभाव्य उत्पादने आणि जिल्ह्यांतील निर्यातक्षम उद्योजक शोधून निर्यातीत विविधता आणणे.
- राज्याच्या प्रादेशिकदृष्ट्या संतुलित विकासासाठी राज्यातील प्रत्येक जिल्ह्याचे निर्यातीतील योगदान वाढवून जिल्हा हेच निर्यात केंद्र (Districts as Export Hub) म्हणून विकसित करणे.

२.२ धोरणाचे लक्षांक :-

- धोरण कालावधीमध्ये सन २०२७-२८ पर्यंत राज्याचे निर्यातीचे मूल्य सध्याच्या US $ ७२ अब्ज वरून US $ १५० अब्ज इतके वाढविणे.
- राज्यामध्ये पुढील पाच वर्षामध्ये ३० निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प (Export oriented Infrastructure Development Project - EoIDP) विकसित करणे.
- सन २०३० पर्यंत देशाच्या $ १ ट्रिलियन निर्यातीच्या उद्दीष्टात राज्याचा सहभाग एकूण २२% एवढा साध्य करणे.

२.३ लक्षांकित क्षेत्रे :-

- राज्यामध्ये राज्य शासनाच्या सहाय्याने सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (PPP) तत्त्वांतर्गत खाजगी गुंतवणूकीतून निर्यातीसाठी प्रोत्साहन ठरणा-या अत्याधुनिक पायाभूत सुविधांचा विकास करणे.
- जागतिक बाजारपेठेतील राज्याच्या निर्यातदारांचा सहभाग वाढविण्यासाठी, इतर देशांशी व्यापार करार (Trade agreements) करणे, आंतरराष्ट्रीय व्यापार मेळयांमध्ये भाग घेणे आणि निर्यातीसंबंधी अत्याधुनिक पायाभूत सुविधा प्रदान करणे.
- निर्यातक्षम MSMEs, नावीन्यपूर्ण संकल्पना आणि जागतिक स्पर्धात्मक तंत्रज्ञान यामध्ये वाढविण्यासाठी तसेच जागतिक पुरवठा साखळीमध्ये वापरण्यात येणारी आंतरराष्ट्रीय बेंचमार्कस् व गुणवत्ता मानके अवलंबण्यासाठी राज्यातील MSME क्षेत्र केंद्रीत निर्यातीसंदर्भातच्या पुढाकारांना लाभ देणे.
- निर्यात प्रोत्साहन परिषदा (EPC) तसेच व्यापार प्रोत्साहन यंत्रणा (TPA) यांच्या सहकार्याने राज्यातील निर्यातदारांना संस्थात्मक सहाय्य आणि त्यांची क्षमता बांधणी करून निर्यातक्षम व्यापाराला बळकटी देण्यासाठी राज्यामध्ये पोषक वातावरण तयार करणे.
- सद्यस्थितीतील संस्थात्मक रचना तसेच डिजीटल माध्यमातून एकल खिडकीद्वारे द्यावयाच्या परवानग्या याचे बळकटीकरण करून निर्यातीकरीता सुलभता (Ease of Doing Export) प्रदान करणे.

२.४ धोरण कालावधी :

हे धोरण अस्तित्वात आल्याच्या दिनांकापासून पाच वर्षांसाठी किंवा पुढील धोरण जाहीर होईपर्यंत लागू राहील. या धोरणाचे मूल्यमापन करण्यासाठी धोरण कालावधीत दर दोन वर्षांनी धोरणाचा आढावा घेण्यात येईल.

३. <u>महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणाचे प्रमुख घटक</u> :-

I. निर्यात प्रोत्साहन विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व बळकटीकरण
II. निर्यातदार तसेच निर्यातक्षम घटकासाठी दिली जाणारी विशेष प्रोत्साहने
III. निर्यातवृध्दीसाठी ODOP व GI उत्पादनांना प्रोत्साहन देणे
IV. निर्यात सुविधांकरीता संस्थात्मक उभारणी
V. निर्यात सुलभीकरणासाठी पुढाकार (Ease of Doing Exports)
VI. निर्यात प्रोत्साहनाकरीता राज्य शासनाच्या इतर धोरणांचे अभिसरण
VII. मा. मंत्री (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यरत राज्य निर्यात प्रचालन परिषद

४. **निर्यात प्रोत्साहन विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व बळकटीकरण** :-

जागतिक बाजारपेठेत देशाची स्पर्धात्मकता वाढवण्यासाठी आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापाराला चालना देण्यासाठी निर्यातीशी निगडीत पायाभूत सुविधा उभारणे महत्त्वाचे आहे. याव्यतिरिक्त, आधुनिक व्यापाराशी संबंधित पायाभूत सुविधा व्यवसायांना नवीन बाजार संधींचा फायदा घेण्यास, त्यांची ग्राहकसंख्या वाढविण्यास आणि आर्थिक वाढीस चालना देण्यास सक्षम करतात. या बाबी विचारात घेऊन, केंद्र शासनाच्या वाणिज्य विभागाने सन २००२ पासून ASIDE (Assistance to States for Infrastructure Development of Exports) (ASIDE) ही योजना सुरू केली. तद्नंतर सन २०१२ मध्ये सदर योजनेमध्ये सुधारणा करण्यात आल्या. सदर योजनेंतर्गत केंद्र शासनाकडून राज्यांना निधी देण्यात येत होता. सदर योजनेकरीता पुरविण्यात येणारा निधी केंद्र शासनाने सन २०१५-१६ च्या अर्थसंकल्पापासून खंडीत केला. ASIDE योजनेतंर्गत केंद्र शासनाकडून निर्यातीला चालना देणाऱ्या पायाभूत सुविधांचा विकास, बळकटीकरण, पुरक सुविधा आणि निर्यात प्रोत्साहनाशी निगडीत प्रकल्पांसाठी ५०% अनुदान स्वरूपात आर्थिक सहाय्य राज्यांना देण्यात येत होते. राज्यातील निर्यात पूरक पायाभूत सुविधांच्या विकास कामासाठी निधी उपलब्ध करण्याकरीता अर्थसंकल्पीय तरतूद करण्याविषयी केंद्र शासनाने दिनांक २ जून, २०१५ च्या पत्राद्वारे सूचित केल्याने ASIDE योजनेच्या धर्तीवर राज्याची निर्यातीसाठीची प्रोत्साहन योजना अंमलात आणणे गरजेचे आहे.

केंद्र शासनाने आर्थिक सक्षमता, देशांतर्गत आणि परदेशी कंपन्यांच्या गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि निर्यात वाढवण्यासाठी विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ) संकल्पना सन २००५ च्या विशेष आर्थिक क्षेत्र कायद्याद्वारे अंमलात आणली. त्याद्वारे मान्यता प्राप्त SEZ आणि त्यामध्ये स्थापन केलेल्या उद्योग घटकांना आकर्षक वित्तीय पॅकेजेस, विकासक आणि घटकांसाठी थेट कर सवलत इत्यादी सहाय्य देण्यात आले. केंद्र शासनाने विशेष आर्थिक क्षेत्रासाठी सनसेट क्लॉज लागू करून विकासक आणि घटकांसाठी सर्व प्रत्यक्ष कर सवलती टप्प्याटप्प्याने काढून टाकल्या आहेत. निर्यातीला चालना देण्यासाठी, विशेष आर्थिक क्षेत्राऐवजी विशेष विकास हब झोन विकसित करण्याचे केंद्र शासनाद्वारे प्रस्तावित आहे. या उद्देशासाठी, डेवलपमेंट ऑफ एंटरप्राइजेस अँड सर्व्हिसेस हब (DESH) विधेयकाचा मसुदा संसदेमध्ये मांडण्यात आला आहे.

सकल राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या बाबतीत महाराष्ट्र हे देशातील आघाडीचे राज्य असून देशाच्या एकूण निर्यातीत १७ टक्के वाटा देत आहे, आणि यास आणखी गती देण्यासाठी राज्य शासनाकडून अनेक उपाययोजना करण्यात येत आहेत. राज्यातून सन २०२२-२३ मध्ये ७२ अब्ज डॉलरची निर्यात (आत्तापर्यंतची सर्वाधिक) नोंदविली गेली आहे. निर्यातीस अधिकाधिक चालना देऊन सन २०२८ पर्यंत १ ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्था साध्य करण्याचे उद्दिष्ट राज्याने ठेवले आहे. आर्थिक विकासाला चालना देण्यासाठी निर्यात क्षेत्रामध्ये उपलब्ध विविध संधी लक्षात घेऊन निर्यात प्रोत्साहन व विशिष्ट क्षेत्र वाढीसाठी धोरणात्मक निर्णय यावर राज्य शासनाचे लक्ष केंद्रीत आहे. निर्यातीला चालना देण्यासाठी राज्याने निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम (EoIDP) हा महत्त्वाकांक्षी उपक्रम राबविण्याचे योजिले आहे.

केंद्र शासनाकडून उद्योगांनी आधुनिक तंत्रज्ञानाचा अवलंब करून जागतिक बाजारपेठेत स्पर्धात्मकता वाढविण्यासाठी तंत्रज्ञान अद्ययावतीकरण कार्यक्रमांतर्गत (Technology Upgradation Programme) सहाय्य देते. केंद्र शासनाचे परकीय व्यापार धोरण (FTP) २०२३ मध्ये निर्यात कामगिरीला प्रोत्साहन देणे, जिल्हा हे निर्यात केंद्र म्हणून विकसित करणे आणि व्यापार सुलभीकरण यांचे महत्त्व अधोरेखित करण्यात आले आहे. सन २०३० पर्यंत १ ट्रिलियन डॉलर व्यापारी मालाच्या निर्यातीचे उद्दिष्ट साध्य करणे आणि भारतीय रुपया हे जागतिक चलन बनविण्याच्या दृष्टीने कार्य करण्याचे उद्दिष्ट परकीय व्यापार धोरणान्वये निश्चित करण्यात आले आहे.

"SEZ" आणि "ASIDE" योजना खंडीत झाल्याने तसेच निर्यात वाढीसाठी केंद्र शासनाकडून चालू विविध उपक्रम विचारात घेता, निर्यात क्षेत्र वाढीकरीता आवश्यक पायाभूत सुविधा उभारण्याकरीता पूरक योजना राज्य शासनाकडून सुरू करण्याची आवश्यकता जाणवली. त्याकरीता राज्य शासनामार्फत एक समर्पित लेखाशिर्ष निर्माण करून अर्थसंकल्पीय तरतुदीद्वारे निधी पुरविण्यात येईल. या पार्श्वभूमीवर मा. मुख्यमंत्री महोदय यांच्या

अध्यक्षतेखाली दिनांक १५ फेब्रुवारी २०२३ रोजी एक बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीमध्ये ASIDE योजनेतंर्गत सादर करण्यात आलेल्या प्रकल्पांना सहाय्य देण्याच्या मुद्यांवर चर्चा करण्यात आली. तथापि, ASIDE योजना खंडीत होऊन अर्थसहाय्य उपलब्ध नसल्याने, प्रस्तावित केलेल्या प्रकल्पांना अर्थसहाय्य करणे शक्य झाले नाही. या पार्श्वभूमीवर मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न बैठकीत, ASIDE च्या धर्तीवर, कृषी आणि अन्न प्रक्रिया क्षेत्रावर विशेष भर देणारी तसेच शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे आणि शेती उत्पादनाची नासाडी कमी करणे याला प्राधान्य देणारी राज्याची योजना आणण्याचा निर्णय घेतला. त्याअनुषंगाने निर्यातीला चालना देण्यासाठी जागतिक दर्जाच्या पायाभूत सुविधा उभारून तसेच निर्यातीसाठी सर्वोत्तम परिसंस्था तयार करून राज्याच्या निर्यात क्षमता वृद्धीसाठी निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम (EoIDP) प्रस्तावित आहे.

४.१ निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम (Export oriented Infrastructure Development Programme - EoIDP) :-

सदर कार्यक्रमांतर्गत राज्यामध्ये नवीन निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प निर्माण होण्याकरीता राज्य शासनाकडून सहाय्य करण्यात येणार आहे. या पुढाकारामुळे राज्याचा निर्यात क्षेत्रातील वाटा वाढण्यास मदत होणार असून सन २०२८ पर्यंत राज्याची अर्थव्यवस्था US $१ ट्रिलियन एवढी साध्य होण्यास मदत होणार आहे. सदर कार्यक्रम हा राज्य शासनाचा महत्त्वांकाक्षी कार्यक्रम राहणार असून सन २०३० पर्यंत देशाच्या $1 ट्रिलियन निर्यातीमध्ये राज्याचा सहभाग एकूण %२२एवढा करण्याचे त्याचे उद्दिष्ट राहणार आहे.

महाराष्ट्र आर्थिक सल्लागार समिती-२०२३ च्या अहवालामध्ये नमूद केल्यानुसार, राज्याच्या विविध क्षेत्रातील क्षमता विचारात घेऊन उद्योग विभागाकडून राज्यातील निर्यातीभिमूख विकास क्षेत्रांची निश्चिती करण्यात आली आहे. सदर क्षेत्रांच्या भरभराटीकरीता आवश्यक असणारे निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प हे कार्यक्षम लॉजिस्टिक आणि सुलभ दळणवळणाच्या दृष्टीने स्थापित करावयाचे असून ते प्रामुख्याने राज्यातील भौगोलिकदृष्ट्या विभिन्न (distinct) असलेल्या बंदरे, ड्राय पोर्टस् वा विमानतळे यामध्ये तसेच औद्योगिक कॉरीडोरच्या लगत उभारण्यात येणार आहेत.

निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमाकरीता (EoIDP) सूचक यादी (Indicative List) :-

a) महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग औद्योगिक कॉरिडॉर म्हणजेच नागपूर-मुंबई द्रुतगती मार्गावरील कृषी व अन्न प्रक्रियावर विशेष भर असणारी तसेच ODOP उपक्रमांतर्गत समाविष्ट जिल्हे, औद्योगिक क्लस्टर्स, GI उत्पादने आणि निर्यात क्षमता असणाऱ्या औद्योगिक क्षेत्रांवर आधारीत निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

b) जेम्स अँड ज्वेलरी क्षेत्रात अग्रेसर असलेल्या राज्यातील ठिकाणी निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

c) वैद्यकीय तंत्रज्ञान उद्योजकतेला चालना देण्यासाठी क्षमता असलेल्या मेडीकल हबच्या ठिकाणी वैद्यकीय तंत्रज्ञान आधारीत निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

d) राज्यातील किनारी क्षेत्र तसेच मत्स्यउत्पादनात अग्रेसर असलेल्या जिल्ह्यांमध्ये सागरी आणि ॲक्वा फूड प्रक्रिया आधारीत निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

e) वस्त्र, कापूस, कापड उत्पादन, प्रक्रिया यामध्ये गुंतलेली जिल्हे तसेच गारमेंट समूहामध्ये निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

f) इलेक्ट्रॉनिक्स सिस्टीम डिझाईन आणि मॅन्युफॅक्चरिंग (ESDM) अंतर्गत उत्तम परिसंस्था आणि संसाधने उपलब्ध असणाऱ्या समूहामध्ये निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

g) लेदर प्रोसेसिंग हब, पादत्राणे उत्पादक समूह व लेदर आधारित उद्योग घटकांच्या उत्कृष्ट परिसंस्था असलेल्या जिल्ह्यांच्या ठिकाणी निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

h) औषधी आणि रासायनिक समूह ज्यामध्ये सहाय्यभूत परिसंस्था विकसीत झालेली आहे अशा ठिकाणी निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

i) ऑटो आणि इंजिनिअरिंग हब, फाउंड्री आणि इंजिनिअरिंग क्लस्टर यासारख्या मूलभूत परिसंस्था विकसीत असणाऱ्या ठिकाणी ऑटो आणि हायटेक इंजिनिअरिंग आधारीत निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प स्थापित करण्यात येतील.

४.२ निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमाची (EoIDP) वैशिष्ट्ये :-

जागतिक दर्जाची व अत्याधुनिक पायाभूत सुविधा असलेली तसेच निर्यातवृध्दी, रोजगारनिर्मिती आणि देशांतर्गत तसेच परकीय गुंतवणूकीला पोषक असणारे प्रकल्प राज्यात विकसीत करणे हे निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमाचे प्रमुख वैशिष्ठ्य असणार आहे. सदर कार्यक्रमांतर्गत पात्र असणाऱ्या घटकांची यादी पुढीलप्रमाणे आहे :-

a) मूलभूत पायाभूत सुविधा जसे की, रस्ते, वीज, पाणी इत्यादी.

b) सहाय्यभूत पायाभूत सुविधा जसे की कॉमन एफ्लुएंट ट्रीटमेंट प्लांट (सीईटीपी), कोल्ड स्टोरेज, वेअर-हाऊस सुविधा, कौशल्य आणि उबवण (Incubation) केंद्र, सामान्य पुनर्वापर/संसाधन पुनर्प्राप्ती सुविधा, हाय-स्पीड दूरसंचार आणि इंटरनेट सुविधा, डिजिटल पायाभूत सुविधा, प्लग-एन-प्ले सुविधा, फ्लॅटेड फॅक्टरी कॉम्प्लेक्स, सुरक्षा आणि आपत्ती जोखीम कमी करणारी उपकरणे, व्यापार समर्थन पायाभूत सुविधा, शेतकरी उत्पादक संस्था (FPO)साठी निर्यात प्रोत्साहन सुविधा जसे की प्रक्रिया, स्टोरेज (कोल्ड चेन), पॅक हाऊस इ.

c) एकात्मिक विकिरण पायाभूत सुविधा (Integrated Irradiation Infrastructure), नाशवंत कृषी उत्पादनांची आयुर्मान वाढवणारी उच्च तंत्रज्ञानावर आधारित सुविधा. त्यामध्ये प्रामुख्याने नाशवंत कृषी उत्पादनांची नासाडी रोखून त्यांचे आयुर्मान वाढवणा-या तसेच त्यांचा मूळ दर्जा कायम ठेवणा-या सर्व नियंत्रित विकिरण ऊर्जेवर आधारीत प्रक्रियांचा समावेश असणार आहे. याचा निर्यातवृद्धीसाठी फायदा होणार आहे.

d) जागतिक स्पर्धात्मकता आणि उत्पादन मानकांचा विकास साध्य करण्यासाठी गुणवत्ता मानके: निर्यात करणाऱ्या देशांच्या मानकांची पूर्तता करण्यासाठी गुणवत्ता आणि चाचणी सुविधा, R&D सुविधा.

e) पॅकेजिंग आणि डिझाइनिंग सुविधा.

f) हरित उपक्रम जसे की, सामायिक नवीकरणीय ऊर्जा निर्मिती (सौर, वारा, जैव), ऊर्जा व्यवस्थापन उपकरणे, जल संवर्धन, भौतिक कचरा कमी करणे आणि कचऱ्याचे पुनर्वापर, औद्योगिक क्षेत्रातील जैवविघटनक्षम कचऱ्याची विल्हेवाट आणि शाश्वत हाताळणी, कार्बन व्यवस्थापन इ.

g) कनेक्टेड इन्फ्रास्ट्रक्चर जसे की वाहतूक आणि लॉजिस्टिक सुविधा, कंटेनर हाताळणी सुविधा जसे कंटेनर फ्रेट स्टेशन (CFS), महामार्ग कनेक्टिव्हिटी इ.

h) लास्ट माईल आणि फर्स्ट माईल कनेक्टिव्हिटी, गरज आधारित पायाभूत सुविधा पूर्ण करण्यासाठी आवश्यक प्रकल्प घटक.

i) वरील पात्र कामांच्या व्याप्ती व्यतिरिक्त विशिष्ट क्षेत्रातील प्रकल्पाच्या आवश्यकतेनुसार पायाभूत सुविधांचा समावेश करण्याचे अधिकार प्रदत्त समिती (EC) कडे असतील.

(**टीप:** वर नमूद केलेली सूचक यादी निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून वाचावीत.)

४.३ निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमांतर्गत (EoIDP) राबविण्यात येणा-या प्रकल्पांचे प्रकार:-

अत्याधुनिक तसेच सामायिक सुविधांनी युक्त निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास प्रकल्प हे निर्यातक्षम घटकांसाठी तसेच सक्षम निर्यातदारांसाठी उपलब्ध होणार असून त्याचे पुढीलप्रमाणे दोन प्रकार असणार आहेत :-

I. निर्यातीभिमूख विशिष्ट प्रकल्प (EoSP - Export oriented Specific Project)

II. निर्यातीभिमूख औद्योगिक उद्यान (EoIP - Export oriented Industrial Park)

४.३.१ निर्यातीभिमूख विशिष्ट प्रकल्प (EoSP - Export oriented Specific Project) :-

- निर्यात पायाभूत सुविधांशी संबंधित विशिष्ट उणिवा व अडचणी दूर करण्यासाठी विशिष्ट औद्योगिक समूह/ औद्योगिक क्षेत्र अंतर्गत सदर कामे मंजूर केली जातील.
- सदर कामे निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमाच्या स्कोप ऑफ वर्क अंतर्गत निर्देशित सूचक यादीनुसार असतील.
- EoSP प्रकल्प हे विशिष्ट निर्यातक्षम क्षेत्रातील निर्यातवाढीकरीता प्रत्यक्षपणे जोडलेली असतील.
- EoSP प्रकल्प हे सार्वजनिक अथवा खाजगी संस्था यांच्या सहयोगाने PPP तत्त्वावर स्थापित करता येऊ शकतील.
- EoSP प्रकल्पांना पुढीलप्रमाणे नमूद झोननुसार प्रति प्रकल्प रुपये ५० कोटी अनुदान मर्यादेमध्ये राज्याचे आर्थिक सहाय्य करण्यात येईल.

झोन	साप्रोयो-२०१९ नुसार तालुका/ झोन वर्गीकरण	मंजूर प्रकल्प किमतीनुसार राज्याचा आर्थिक सहभाग	शेरा
I	A & B	४०%	• प्रकल्पविशिष्ट (Project specific) पायाभूत सुविधाविषयक निर्यात प्रोत्साहन कामांकरीता (interventions), सर्व झोनसाठी मंजूर प्रकल्प किमतीच्या रुपये ५० कोटीच्या मर्यादेत राज्य शासनाचे आर्थिक सहाय्य असेल. • अंमलबजावणी संस्थेकडे जमीन उपलब्ध असणे आवश्यक आहे; प्रकल्प किमतीमध्ये जमिनीची किंमत विचारात घेतली जाणार नाही. • इमारतीची किंमत (CFC, प्रशासकीय इमारत) एकूण प्रकल्प खर्चाच्या २५% पेक्षा जास्त नसावी. २५% पेक्षा जास्त खर्च अंमलबजावणी यंत्रणेद्वारे केला जाईल. • धोरण कालावधीत प्रत्येक झोनमधून जास्तीत जास्त ०५ प्रकल्प म्हणजेच एकूण १५ प्रकल्पांना परवानगी देण्यात येईल. • केंद्र शासनाची ASIDE योजना खंडीत झाल्यामुळे त्याअंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आलेले तथापि प्रलंबित असलेले प्रकल्प सदर EoIDP कार्यक्रमांतर्गत पात्र असतील.
II	C, D, D+	५०%	
III	विदर्भ, मराठवाडा, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग आणि धुळे, नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्र आणि आकांक्षित जिल्हे	६०%	

४.३.२ निर्यातीभिमूख औद्योगिक उद्यान (EoIP-Export oriented Industrial Park):-

- EoIP हे किमान १०० एकर सलग जमिनीवर स्थापित होणारे विशिष्ट उद्योगाशी संबंधित निर्यात प्रोत्साहन क्षेत्र असणार आहे. तसेच बंदर परिक्षेत्रामध्ये सदर प्रकल्पांकरीता किमान ५० एकर एवढ्या सलग जागेची आवश्यकता आहे.
- सदर प्रकल्प स्थापनेकरीता प्रकल्प गुंतवणूक किमान रुपये २०० कोटी एवढी राहणार असून बंदर परिक्षेत्रामधील प्रकल्पांकरीता किमान रुपये १०० कोटी एवढी गुंतवणूक राहणार आहे.
- सदर प्रकल्पाच्या क्षेत्रापैकी किमान २०% क्षेत्र हे सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम याकरीता MSME Zone

म्हणून राखीव ठेवण्यात येणार आहे.

- ज्या उद्योग घटकांचे मागील तीन वर्षातील निर्यात मूल्य एकूण उलाढालीच्या ५०% पेक्षा जास्त असेल अशा घटकांना (कृषी व ॲक्वा फूड क्षेत्राकरीता किमान ३०% निर्यात असलेल्या घटकांना) सदर प्रकल्पामध्ये उद्योग स्थापनेसाठी प्राधान्याने जागा उपलब्ध करून दिली जाईल.
- सदर प्रकल्पांची उभारणी राज्य शासन नियंत्रित यंत्रणा अथवा नामांकित खाजगी एकल संस्था अथवा सार्वजनिक - खाजगी भागीदारी तत्त्वावर (PPP) यांच्यामार्फत करता येणार आहे.
- महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मधील तरतूदीनुसार EoIDP कार्यक्रमांतर्गत प्रस्तावित प्रकल्पांसाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे विशेष नियोजन प्राधिकरण राहणार आहे. काही प्रकल्पांच्या संदर्भात विशेष नियोजन प्राधिकरण वेगळे असल्यास महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून संबंधित प्राधिकरणाच्या विकास नियंत्रण नियमावलीस अनुसरुन महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडून मान्यता देण्यात येईल. यासाठी महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाच्या विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये आवश्यक सुधारणा करण्यात येतील .
- महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाकडून (MSRDC) समृध्दी महामार्गालगत २० औद्योगिक नोड उभारण्याचे नियोजित आहे. त्यानुसार समृद्धी महामार्गालगत किमान १० ठिकाणी EoIDP अंतर्गत प्रकल्प विकसीत करण्याकरीता MSRDC कडून किमान १०० एकर सलग भूखंड विनामूल्यरित्या/ संयुक्त उपक्रमाद्वारे (Joint Venture) महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (MIDC) कडे हस्तांतरीत करण्यात येतील.
- सदर प्रकल्पांकरीता राज्य शासनाकडून एकूण मंजूर प्रकल्प किमतीच्या जास्तीत-जास्त रुपये १०० कोटीच्या मर्यादेत आर्थिक सहाय्य करण्यात येणार आहे.
- विशेष हेतू वाहन संस्थेद्वारा (SPV) सार्वजनिक -खाजगी भागीदारीअंतर्गत प्रस्तावित प्रकल्पांच्या बाबतीत प्रवर्तकामार्फत सदर प्रकल्प क्षेत्रामध्ये कमीतकमी एक निर्यातक्षम घटक अँकर युनिट म्हणून स्थापित करणे आवश्यक राहील. अँकर युनिटअंतर्गत किमान गुंतवणूक रुपये २० कोटी असावी व त्याअंतर्गत प्रकल्प प्रवर्तकांची भागीदारी किमान १०% असणे आवश्यक राहील.
- सदर प्रकल्प प्राधान्याने समृद्धी महामार्ग, प्रमुख एक्सप्रेस मार्ग, महामार्ग, इंडस्ट्रियल कॉरिडॉर, DMIC, बंदरे, विमानतळ, रेल्वे जंक्शन्स यांच्या परिक्षेत्रात स्थापित करण्यात येतील. त्यामुळे किमान लॉजिस्टिक खर्च आणि कार्गोची जलद वाहतूक करणे शक्य होणार आहे.
- सदर प्रकल्पामध्ये अखंडित औद्योगिक/व्यवसाय प्रक्रियांसाठी एकाच ठिकाणी एकात्मिक स्वरूपात विविध पुढील पायाभूत सुविधा उपलब्ध असतील.

    i. **सामायिक पायाभूत आणि लॉजिस्टिक सुविधा** :- EoIDP अंतर्गत प्रस्तावित प्रकल्पांचा उद्देश निर्यात संबंधित सामायिक शेअरिंग पायाभूत सुविधा विकसित करणे आहे. या अंतर्गत रस्ते, वीज पुरवठा, पाणीपुरवठा, ड्रेनेज, शीतग्रहे, एकात्मिक विकीरण सुविधा, पॅकेजिंग युनिट्स, चाचणी प्रयोगशाळा, सामान्य सांडपाणी प्रक्रिया संयंत्रे, निर्यात प्रोत्साहनासाठी आवश्यक असलेल्या इतर सुविधा आणि विशिष्ट औद्योगिक क्षेत्राच्या आवश्यकतेनुसार सुविधा, पुनर्वापर आणि विल्हेवाट लावण्यासह कचरा व्यवस्थापन हाताळण्यासाठी पुरेशा पायाभूत सुविधादेखील उपलब्ध असतील.MS-EPZ लॉजिस्टिक ऑपरेशन्स व्यवस्थित करण्यासाठी एकात्मिक लॉजिस्टिक सुविधांचा समावेश करेल आणि निर्यात मालाच्या कार्यक्षम हाताळणीसाठी, सुलभता देण्यासाठी गोदामे, शीतग्रहे, कंटेनर, यार्ड आणि वाहतूक सेवा यावरील घटकांचा खर्च कमी करेल.

ii. **तंत्रज्ञान आणि दळणवळण पायाभूत सुविधा** : विश्वसनीय, गतिमान आणि आधुनिक तंत्रज्ञान आणि दळणवळणाच्या पायाभूत सुविधांची उपलब्धता ज्यात उच्च गतीची इंटरनेट कनेक्टिव्हिटी, दूरसंचार नेटवर्क आणि डेटा केंद्रे यांचा समावेश राहील, जेणेकरून आंतरराष्ट्रीय भागीदारांसमवेत सुलभ समन्वय, संपर्क आणि माहितीची देवाण-घेवाण सुलभतेने करणे शक्य होईल.

iii. **वाहतूक पायाभूत सुविधा** : पायाभूत पूल आणि वाहतूक व्यवस्था विकसित करून निर्यात क्षेत्रात मालाची कार्यक्षम वाहतूक होईल या दृष्टीने सुविधा निर्माण करण्यात येतील. रेल्वे, विमानतळ, बंदरे यांच्यासाठी सुलभ दळणवळण करणे शक्य होईल.

iv. **औद्योगिक इमारती आणि गोदामे** : निर्यात क्षेत्रांमध्ये औद्योगिक इमारती आणि गोदामे उपलब्धता अथवा बांधण्यासाठी परवानगी दिली जाईल. निर्यातभिमुख उद्योगांना व्यवसायासाठी पूरक ठरणाऱ्या साठवणूक, बांधणी इ. सारख्या सुविधा उभारण्यासाठी मान्यता देण्यात येईल.

v. **बंदरे आणि टर्मिनल सुविधा** : निर्यात क्षेत्र एखाद्या बंदर किंवा नदी बंदर क्षेत्रात असल्यास निर्यात मालाची भरणी, उतरणी आणि साठवणूक करण्यासाठी कंटेनर टर्मिनल्स, मालवाहू सुविधा, स्टोरेज यार्डचे बांधकाम किंवा विस्तार याचा समावेश असेल.

vi. **व्यापार सहाय्य सेवा** : बँकिंग सुविधा, विमा प्रदाते, निर्यात दस्तऐवजीकरण केंद्रे, सीमाशुल्क दलाल आणि मालवाहतूक अग्रेषित करणाऱ्या व्यवसायांना त्यांच्या निर्यात करण्यामध्ये मदत करण्यासाठी सहाय्यक सेवांचा समावेश करण्यात येईल.

vii. **व्यवसाय सहाय्यता केंद्रे** : मार्केट रिसर्च, प्रशिक्षण, कन्सलटिंग/सल्ला सेवा, कौशल्यवृद्धी सेवा, वित्तीय सेवा, गुंतवणुकीच्या संधी यासारख्या सेवा पुरविण्यासाठी एक्सपोर्ट झोनमध्ये बिझनेस सहाय्यक केंद्र किंवा इंक्यूबेटर्सची स्थापना करता येईल.

viii. **सुविधा आणि सामाजिक पायाभूत सुविधा** : याअंतर्गत निवास सुविधा (वॉक-टू-वर्क), शाळा, प्राथमिक आरोग्य सेवा, मनोरंजन क्षेत्र आणि व्यापारी जागा यासारख्या सुविधा आणि सामाजिक पायाभूत सुविधा याद्वारे निर्यात क्षेत्रांमध्ये उच्च दर्जाचे वर्क कल्चर तयार होऊन उत्कृष्ट परिसंस्था निर्मितीस मदत मिळण्यासाठी प्रकल्प हाती घेता येतील. MS-EPZ परिसरामध्ये निवासासाठी प्रधानमंत्री आवास योजना यासारख्या योजनांची जोड देऊन कार्यरत असलेल्या कुशल आणि अकुशल कामगारांसाठी परवडणाऱ्या आणि सुरक्षित घरांचा पर्याय उपलब्ध करणेसाठी पूरक उपक्रम हाती घेता येऊ शकतील.

ix. **व्यावसायिक क्षेत्र** : राज्यशासनाच्या आयआयए (इंटिग्रेटेड इन्फ्रास्ट्रक्चर एरिया) अंतर्गत पात्र ठरू शकणाऱ्या कारणासाठी, व्यावसायिक कारणासाठी प्रस्तावित निर्यात प्रोत्साहन क्षेत्रात परवानगी दिली जाईल. IIA च्या नियमांनुसार IEPZ अंतर्गत व्यावसायिक कारणासाठी मर्यादित क्षेत्रावर परवानगी दिली जाईल.

x. **सुलभ नियमावली** : MS-EPZ अंतर्गत सर्व नियम प्रक्रिया या सुलभ व समर्पित राहण्यासाठी एकल खिडकी परवानगी यंत्रणा, विविध मंजूरी आणि परवान्यांसाठी ऑनलाइन सुविधा उपलब्ध असतील. निर्यात झोनमध्ये व्यवसाय स्थापित करणे आणि कार्यरत ठेवणे यामुळे अधिक सुलभ होईल. IEPZ च्या परिसरात कस्टम क्लिअरन्स सुविधा असतील, ज्यामुळे आंतरराष्ट्रीय व्यापाराला समर्थन, सहाय्य आणि सुविधा देण्यासाठी जलद प्रक्रिया उपलब्ध राहतील. सीमाशुल्क, गोदामे, तपासणी क्षेत्रे आणि सीमा शुल्क कार्यालये यांचा या अंतर्गत समावेश राहील.

- EoIDP अंतर्गत प्रकल्पांना पुढील तक्त्यात नमूद केल्याप्रमाणे राज्याचे आर्थिक सहाय्य करण्यात येईल.

झोन	साप्रोयो-२०१९ नुसार तालुका/ झोन वर्गीकरण	मंजूर प्रकल्प किमतीनुसार राज्याचा आर्थिक सहभाग	शेरा
I	A & B	४०%	• EoIP प्रकल्पासाठी सलग १०० एकर क्षेत्र किंवा बंदर परिक्षेत्राकरीता कमीत कमी ५० एकर क्षेत्र आवश्यक असणार. • एकात्मिक सुविधांमध्ये एकाच ठिकाणी अत्याधुनिक मूलभूत औद्योगिक पायाभूत सुविधा, सहाय्यभूत पायाभूत सुविधा, निर्यात सुकरता पायाभूत सुविधा, सामाजिक पायाभूत सुविधा आणि सामायिक सुविधा यांचा समावेश असेल. • सदर प्रकल्पांकरीता राज्य शासनाकडून एकूण मंजूर प्रकल्प किमतीच्या जास्तीत-जास्त रुपये १०० कोटीच्या मर्यादेत आर्थिक सहाय्य करण्यात येणार आहे. • अंमलबजावणी संस्थेकडे जमीन उपलब्ध असणे आवश्यक आहे; प्रकल्प किमतीमध्ये जमिनीची किंमत विचारात घेतली जाणार नाही. • इमारतीची किंमत (CFC, प्रशासकीय इमारत) एकूण प्रकल्प खर्चाच्या २५% पेक्षा जास्त नसावी. २५% पेक्षा जास्त खर्च अंमलबजावणी यंत्रणेद्वारे केला जाईल. • धोरण कालावधीत प्रत्येक झोनमधून जास्तीत जास्त ०५ प्रकल्प म्हणजेच एकूण १५ प्रकल्पांना परवानगी देण्यात येईल.
II	C, D, D+	५०%	
III	विदर्भ, मराठवाडा, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग आणि धुळे, नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्र आणि आकांक्षित जिल्हे	६०%	

४.३.३ निर्यात प्रोत्साहनाकरीता पूरक ठरणारी तसेच राज्य शासनाकडून यापूर्वी जाहीर करण्यात आलेल्या लॉजिस्टिक्स धोरण, माहिती तंत्रज्ञान धोरण, ग्रीन हायड्रोजन धोरण, सागरी विकास धोरण, वस्त्रोद्योग धोरण इत्यादी धोरणांचा महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणांतर्गत नमूद निर्यातीभिमूख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम राबविण्याकरीता पुरेपूर फायदा घेण्यात येईल.

४.३.४ पात्र यंत्रणा :-

EoIDP कार्यक्रमांतर्गत नमूद EoSP आणि EoIP प्रकल्पांना आर्थिक सहाय्यासाठी तसेच अंमलबजावणी संस्था म्हणून खालील संस्था पात्र समजण्यात येतील :-

i) राज्य शासनाचे सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम.

ii) राज्य शासनाच्या इतर यंत्रणा.

iii) निर्यात प्रोत्साहन परिषदा अथवा कमोडिटी बोर्ड

iv) भारत सरकारच्या EXIM धोरणाअंतर्गत मान्यताप्राप्त शिखर व्यापार संस्था आणि या उद्देशासाठी प्रदत्त समितीद्वारे मान्यताप्राप्त झालेल्या इतर शिखर संस्था.

v) खाजगी उद्योग घटक/ औद्योगिक संस्था/ औद्योगिक संघटना यांना स्वतंत्रपणे वा सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी तत्त्वावर (PPP) प्रकल्प उभारणी प्रस्ताव सादर करता येऊ शकतील. यासाठी प्रकल्प प्रवर्तकांनी निर्यात केंद्रीत प्रकल्प रुपरेषा, अनुषंगिक आकडेवारी, निर्यात जोडणी विषयक कागदपत्रे तसेच संबंधित निर्यात प्रोत्साहन परिषद (EPC) अथवा FIEO (Federation of Export Organizations) यांच्या अभिप्रायासहीत प्रस्ताव सादर करणे आवश्यक राहील. सदर प्रस्तावावर प्रकल्प प्रवर्तक संस्थेस अंमलबजावणी संस्था म्हणून मान्यता देण्याचे अधिकार प्रदत समितीस राहतील.

vi) असाईड योजनेंतर्गत स्थापित राज्यस्तरीय निर्यात प्रचालन समितीसमोर (SLEPC) यापूर्वी विचारार्थ ठेवण्यात आलेले तथापि सदर योजना delink झाल्याने निर्णय होऊ न शकलेल्या प्रकल्पांच्या अंमलबजावणी संस्था.

vii) वरीलपैकी कोणत्याही शासकीय यंत्रणांचे असे संयुक्त उपक्रम, जेथे त्यांची भागीदारी जास्त आहे, हे ही पात्र असतील.

४.३.५ अंमलबजावणी संस्थेची (Impelementing Agency - IA) भूमिका

EoIDP कार्यक्रमांतर्गत स्थापित केलेल्या सुविधांची मालकी ही योजनेसाठी प्राधिकृत केलेल्या अंमलबजावणी संस्थेची असेल. अंमलबजावणी संस्था प्रकल्पाच्या दैनंदिन कामकाजासाठी आणि देखभालीसाठी जबाबदार असतील. अंमलबजावणी संस्था नियोजित प्रकल्पाचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करून नोडल ऑफिसर (विकास आयुक्त, उद्योग) यांना आवश्यक कागदपत्रे, वैधानिक मान्यता, मंजुरी, पर्यावरणीय अनुपालनांसह नियोजित आराखड्यासहित सादर करतील. अंमलबजावणी संस्था (IA) प्रकल्पाच्या पूर्णत्वास आणि तेथे राबविण्यात येणारे ऑपरेशन्स यांच्या संपूर्ण व्यवस्थापनासाठी जबाबदार असेल.

सविस्तर प्रकल्प अहवाल हा शाश्वत प्रकल्प म्हणून पात्र ठरण्यासाठी अहवालामध्ये निर्यातीच्या अंतर्गत असणाऱ्या अडचणी, स्थानिक क्षेत्रातील संधी व क्षमता, निर्यातीसाठीच्या अडचणी वरील संभाव्य उपाय, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय मापदंड (बेंचमार्क), संलग्न आकडेवारी व स्थानिक परिस्थिती जसे की,मानव संसाधन, नैसर्गिक संसाधने, कच्चामाल, संसाधन संस्था, शैक्षणिक, तांत्रिक व संशोधन संस्था,रेल्वे,रस्ते,विमानतळ,जलमार्ग यांची भौगोलिक जोडणी आणि जागतिक पुरवठा साखळी यांचा समावेश असेल. अहवालामध्ये निर्यात कामगिरी, रोजगार निर्मिती आणि गुंतवणूक आकर्षित करता येण्याजोग्या परिणामांचे स्पष्टपणे मूल्यांकन केलेले असेल.

वस्तू, उपकरणे आणि सेवांची सर्व खरेदी पारदर्शक आणि स्पर्धात्मक प्रक्रियेद्वारे प्रचलित शासकीय खरेदी प्रक्रिया नियमानुसार केली जाईल. अंमलबजावणी संस्था अनुदानाचा योग्य व निर्देशित कारणासाठीच वापर करेल. यातंर्गत काही उल्लंघन आढळल्यास अनुदानाची ही संपूर्ण रक्कम १०% वार्षिक दराने व्याजासह परत करण्यास अंमलबजावणी संस्था जबाबदार असेल. अंमलबजावणी करणारी संस्था प्रकल्पासाठीची प्रस्तावीत केलेली जमीन ही स्पष्ट शीर्षक व बोजामुक्त असल्याचे हमीपत्र देईल. त्या पुष्ट्यर्थ आवश्यक कागदपत्रे/ प्रमाणपत्रे सविस्तर प्रकल्प अहवालासोबत सादर करतील.

४.३.६ प्रकल्प प्रस्ताव सादर करण्याची प्रक्रिया :-

प्रकल्प प्रस्ताव हा सविस्तर व अचूक असावा. त्यामध्ये प्रकल्पांशी संबंधित सर्व माहिती, सर्वेक्षण आणि भविष्यातील अंदाज नमूद असले पाहिजेत. प्रकल्पामध्ये निर्यात पायाभूत सुविधांमध्ये असणाऱ्या कमतरतांचा स्पष्ट उल्लेख असावा, जेणेकरून त्यांची पुर्तता करण्यात येईल. पायाभूत सुविधांमध्ये असणाऱ्या उणिवा,ज्यांची पुर्तता करणे प्रस्तावित आहे. तसेच निर्यातीदरम्यान होणारे नुकसान,पायाभूत सुविधामध्ये असणाऱ्या कमतरतांमुळे गमावलेली संधी यांसह निर्यातीतील जोडणीचा स्पष्ट उल्लेख असावा. निर्यातीतील अपेक्षित वाढ, लॉजिस्टिक खर्चात घट, पर्यावरण संरक्षण, दर्जेदार रोजगार संधी इ. यासारखे मोजता येण्याजोगे परिणाम प्रकल्प प्रस्तावात स्पष्टपणे नमूद केले पाहिजेत. प्रकल्पाच्या व्यवहार्यतेसाठी देखभाल आणि दुरूस्ती मधील यंत्रणा, वापरकर्ता शुल्क आकारणे हे प्रकल्प घटकांचे मूल्यांकन करण्यासाठी मुख्य मापदंड असतील.

प्रकल्प प्रस्तावामध्ये कार्यकारी सारांशासह खालील तथ्ये असावीत

i. प्रस्ताव सादर करणाऱ्या संस्थेची नाव आणि संपूर्ण पत्ता.
ii. प्रवर्तक संस्थेचा नाव आणि संपूर्ण पत्ता.
iii. प्रवर्तक संस्थेचा प्रकार (व्यापारी संस्था इत्यादी/शासकीय यंत्रणा)
iv. प्रकल्पाची एकूण किंमत
v. वित्तीय तपशील
vi. वित्तीय स्त्रोताचे प्रकार कसा आहे
vii. प्रकल्पासाठी आवश्यक असलेली जमीन उपलब्ध आहे की नाही
viii. प्रकल्पाचा टप्पा आणि पूर्ण होण्याची तारीख

ix. कामाची व्याप्ती (आवश्यक सुविधांचा प्रकार)

x. प्रकल्पातून मिळणारे मुख्य फायदे

४.३.७ प्रकल्पांची छाननी, देखरेख, मूल्यमापन आणि मंजुरीसाठी समित्या :-

- EoIDP कार्यक्रमांतर्गत प्रकल्प प्रवर्तक संस्थेकडून नियोजित प्रकल्पाचा DPR प्रस्ताव सर्व आवश्यक तपशील आणि परिपूर्ण सविस्तर तपशीलासह राज्याचे निर्यात आयुक्त तथा विकास आयुक्त (उद्योग) यांना सादर करतील. सदर प्रकल्पांसाठी निर्यात आयुक्त तथा विकास आयुक्त (उद्योग) हे नोडल अधिकारी म्हणून कामकाज पाहतील.
- EoIDP कार्यक्रमांतर्गत प्रकल्पांची छाननी तसेच व्यवहार्यता तपासणी (Techno-Economic Viability) करण्याकरीता नोडल अधिकाऱ्यांना सहाय्य करण्यासाठी प्रकल्प सल्लागार (PC) यांची नियुक्ती उद्योग विभागामार्फत केली जाईल.
- उद्योग संचालनालयाकडून सदर प्रकल्प प्रस्तावांची प्राथमिक छाननी होवून परिपूर्ण प्रकल्प अहवाल प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रकल्प सनियंत्रण समितीकडे (PMC) सादर होणेसाठी कार्यवाही करण्यात येईल.
- प्रकल्पांच्या सुलभ व प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्यस्तरावर खालील प्रमाणे नमूद दोन समित्या स्थापन केल्या जातील.

(अ) प्रकल्प सनियंत्रण समिती (Project Monitoring Committee-PMC):-

- प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रकल्प सनियंत्रण समिती स्थापित करण्यात येईल.
- प्रकल्प सनियंत्रण समितीद्वारा प्रकल्पांचे, सादर प्रस्तावांचे विश्लेषण करून अंतिम मंजूरीसाठी प्रदत्त समितीकडे (EC) शिफारस करण्यात येईल.
- प्रकल्प सनियंत्रण समितीमध्ये वित्त विभाग, नियोजन विभाग, नगरविकास विभाग, महसूल विभाग, कृषी विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग तसेच MIDC, SICOM, MSRDC, MMB, नामांकित वित्तीय संस्था, एक्सपोर्ट प्रमोशन कौन्सिलचे सदस्य, DGFT इत्यादींचा समावेश असेल.

(ब) प्रदत्त समिती (Empowered Committee-EC):-

- मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रदत्त समितीला प्रकल्प सनियंत्रण समितीने (PMC) शिफारस केलेल्या प्रकल्पांमध्ये आवश्यकतेनुसार सुधारणा करण्याचे तसेच मंजुरी देण्याचे अंतिम अधिकार असतील.
- असाईड योजनेंतर्गत स्थापित राज्यस्तरीय निर्यात प्रचालन समितीसमोर (SLEPC) यापूर्वी विचारार्थ ठेवण्यात आलेले तथापि सदर योजना delink झाल्याने निर्णय होऊ न शकलेले प्रकल्पास मंजूरी देण्याचे अधिकार या समितीस असतील.
- प्रदत्त समितीकडे प्रकल्पांकरीता अंतिम मंजूरी, प्रकल्प मंजूरी किंमत, राज्य शासनाचे मंजूर अनुदान, प्रस्तावित प्रकल्पातील विविध घटक व त्यासाठीचे अनुदान, प्रकल्प पूर्ण होण्याचा कालावधी व इतर बदल ठरविण्याचे अधिकार असतील.
- सद्यस्थितीत केंद्र शासनाच्या PLI (Production Linked Incentives) योजनेंतर्गत एकूण १४ उद्योग संवर्ग निश्चित करण्यात आली आहेत. महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणामध्ये नमूद विशेष प्रोत्साहने देण्याकरीता सदर १४ उद्योग संवर्ग पात्र ठरविण्यात आली आहेत. सदर उद्योग संवर्गात बदल वा यामध्ये नवीन क्षेत्रांचा समावेश करण्याचे अधिकार मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील प्रदत्त समितीला असतील.
- प्रदत्त समितीमध्ये वित्त विभाग, नियोजन विभाग, उद्योग विभाग, वन विभाग, नगर विकास विभाग, महसूल विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, कृषी विभाग, परिवहन विभाग यांचेसह निर्यात

परिषदा, डीजीएफटी, सिडबी, लीड बँक, MIDC, MSRDC, एक्झिम बँक या संस्थांचे प्रतिनिधित्व असेल.

४.३.८ निर्यांताभिमुख पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रमांतर्गत प्रकल्पांना निधी वाटप :-

अंमलबजावणी करणारी यंत्रणेकडून त्यांचे कार्य विहित केलेल्या कार्यक्षेत्रामध्ये निकषांच्या आधारे करेल.राज्य शासनाद्वारे नामनिर्देशित केलेल्या नोडल संस्थेकडून आगाऊ पावती प्राप्त झाल्यावर अंमलबजावणी संस्थेला थेट निधी वितरीत केला जाईल. हा निधी संस्थेच्या स्वतंत्र समर्पित एस्क्रो बँक (ESCRO BANK ACCOUNT) खात्यात ठेवला जाईल, ज्याचे नियंत्रण उद्योग संचालनालयाद्वारे केले जाईल. या संदर्भात निधी वितरीत करताना यापूर्वीच्या वर्षामध्ये त्याकरीता वितरीत निधीपैकी अखर्चित असलेला निधी विचारात घेतला जाईल. सर्वसाधारण वित्तीय नियमावलीनुसार (GFR) विहित कालावधी संपल्यानंतर उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर करणे बंधनकारक राहील.

४.३.९ निधीचे वितरण:-

प्रकल्पांसाठी टप्प्याटप्प्याने निधी वितरित केला जाईल. अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थेसाठी निधीचे वितरण ३ टप्प्यात केले जाईल:-

जमीनीचा ताबा, प्रदूषण नियंत्रण आणि सक्षम प्राधिकरणाकडून नकाशे मंजूरी व अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थेद्वारे आर्थिक व्यवस्थेची खात्री केल्यानंतर ३०% आगाऊ निधी वितरित केला जाईल. पहिल्या हप्त्याचा (३०%) उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर आणि अंमलबजावणीच्या समाधानकारक प्रगतीची खात्री केल्यानंतर ५०% निधीचा हा दुसरा हफ्ता वितरित केला जाईल. तिसरा आणि शेवटचा हप्ता (२०%) प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर आणि अंतिम मंजुरी आदेशात दिलेल्या आवश्यक अटींचे पालन केल्यानंतर वितरित केला जाईल. निर्यांताभिमुख औद्योगिक उद्याने महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, इतर राज्य संस्था आणि सार्वजनिक खाजगी भागीदारी (PPP) (SPV) अंतर्गत खाजगी संस्थांद्वारे प्रस्तावित केले जाऊ शकतात.

५. <u>निर्यातदार तसेच निर्यातक्षम घटकांसाठी दिली जाणारी विशेष प्रोत्साहने</u> :-

कोविड-१९ संसर्गाच्या प्रादुर्भावामुळे प्रभावित राज्यातील आकांक्षित MSMEs तसेच निर्यातक्षम MSMEs उद्योग घटकांना नवसंजीवनी देऊन निर्यातीला चालना देण्याकरीता राज्य शासनाकडून पुढीलप्रमाणे नमूद विशेष प्रोत्साहने देऊन सहाय्य करण्यात येणार आहे.

५.१ राज्यातील उत्पादन क्षेत्रातील MSMEs घटकांना निर्यातीकरीता प्रोत्साहने:-

a) EoIDP अंतर्गत प्रकल्पामध्ये स्थापित उत्पादन क्षेत्रामधील निर्यातक्षम घटक तसेच EoIDP बाह्य प्रकल्पामध्ये स्थापित उत्पादन क्षेत्रामधील निर्यातक्षम घटकांना राज्य शासनाकडून विशेष प्रोत्साहने अनुज्ञेय असणार आहेत. या प्रोत्साहनांचा लाभ मिळण्याकरीता सदर उद्योग घटकाने त्यांच्या एकूण उलाढालीच्या कमीतकमी ५०% निर्यात केली पाहीजे. तसेच महिला/ SC/ ST/ कृषी व ॲक्वा फूड क्षेत्र या प्रवर्गातील उद्योग घटकाने त्यांच्या एकूण उलाढालीच्या कमीतकमी ३०% निर्यात केली पाहीजे. सदर प्रोत्साहने दिनांक ०१ एप्रिल, २०२३ पासून लागू राहतील.

b) केंद्र शासनाकडून PLI (Production Linked Incentives) योजनेंतर्गत निश्चित करण्यात आलेल्या १४ प्रकारच्या उद्योग संवर्गातील निर्यातक्षम MSMEs घटकांना पुढील तक्त्यामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे व्याज अनुदान लागू राहणार आहे. सदर १४ उद्योग संवर्ग पुढीलप्रमाणे आहेत :-

i. Large Scale Electronics Manufacturing
ii. Key Starting Materials (KSMs)/ Drug Intermediaries (DIs) and Active Pharmaceuticals Ingredients(APIs)
iii. Manufacturing of Medical devices
iv. Electronic/ Technology Products

v. Pharmaceuticals drugs
vi. Telecom and Networking Products
vii. Food Products including Aqua Food
viii. White Goods (ACs & LED)
ix. High Efficiency Solar PV Modules
x. Automobiles & Auto Components
xi. Advance Chemistry Cell (ACC) Battery
xii. Textile Products: MMF segment & technical textiles
xiii. Specialty Steel
xiv. Drones & Drone Components

वरील १४ उद्योग संवर्गामध्ये बदल वा यामध्ये नवीन क्षेत्राचा समावेश करण्याचे अधिकार मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील प्रदत्त समितीला असतील.

अ क्र	घटकाचे स्थान	औद्योगिक धोरण-२०१९ नुसार लागू असलेली नियमित प्रोत्साहने	विशेष निर्यात प्रोत्साहने (सर्व झोनमधील MSMEs लागू)	प्रोत्साहन तपशील
१	EoIP च्या बाहेर	साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत लागू असलेली प्रोत्साहने	१.विमा संरक्षण(ECGC) २. व्याज अनुदान ३.निर्यात प्रोत्साहन	१. साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत विशिष्ट झोनकरीता लागू असलेली मुद्रांक शुल्क सवलत, व्याज अनुदान, वीज शुल्क सवलत, राज्य वस्तू व सेवा कर इत्यादी २. ECGC : प्रथम ५ खेपेकरीता(Consignment) अधिमूल्य प्रतिपूर्ती (Premium refund) ३. व्याज अनुदान : साप्रोयो-२०१९ नुसार A व B झोनकरीता पाच वर्षाकरीता १००% स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या (FCI) ५ % व्याज अनुदान (साप्रोयो-२०१९ नुसार इतर झोनकरीता ५ % व्याज अनुदान यापूर्वी लागू करण्यात आले आहे.) ४. वाढीव निर्यातवाढीवर (Incremental Export Growth) प्रथम पाच वर्षाकरीता १% निर्यात प्रोत्साहन ५. कृषी व ॲक्वा फूड क्षेत्रातील वाढीव निर्यातवाढीवर (Incremental Export Growth) प्रथम पाच वर्षाकरीता २% निर्यात प्रोत्साहन
२.	EoIP च्या आत	साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत लागू असलेली प्रोत्साहने	१.विमा संरक्षण(ECGC) २. व्याज अनुदान ३.निर्यात प्रोत्साहन	१. साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत विशिष्ट झोनकरीता लागू असलेली मुद्रांक शुल्क सवलत, व्याज अनुदान, वीज शुल्क सवलत, राज्य वस्तू व सेवा कर इत्यादी २. ECGC : प्रथम १० खेपेकरीता(Consignment) अधिमूल्य प्रतिपूर्ती (Premium refund) ३. व्याज अनुदान : साप्रोयो-२०१९ नुसार A व B झोनकरीता पाच वर्षाकरीता १००% स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या (FCI) ५ % व्याज अनुदान (साप्रोयो-२०१९ नुसार इतर झोनकरीता ५ % व्याज अनुदान यापूर्वी लागू करण्यात आले आहे.) ४. वाढीव निर्यातवाढीवर (Incremental Export Growth) प्रथम पाच वर्षाकरीता २% निर्यात प्रोत्साहन ५. कृषी व ॲक्वा फूड क्षेत्रातील वाढीव निर्यातवाढीवर (Incremental Export Growth) प्रथम पाच वर्षाकरीता ३% निर्यात प्रोत्साहन

५.२ निर्यात क्षेत्रातील नवीन MSMEs करीता द्यावयाची प्रोत्साहने :-

a) आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्यासाठी राज्यातील MSMEs करीता सहाय्य:-

केंद्र शासन, राज्य शासन, निर्यात प्रोत्साहन परिषदा(EPCs) आणि इतर नामांकीत संस्थांकडून प्रोत्साहन दिल्या गेलेल्या प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्यासाठी MSMEs यांना दालनाकरीता व प्रवासखर्चाकरीता सहाय्य करण्यात येईल. धोरण कालावधीमध्ये प्रती घटक दोनदा दालन व प्रवास यासाठीच्या खर्चाच्या ५०% सर्वसाधारण प्रवर्गाकरीता (महिला/ अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती प्रवर्गाकरीता दालन व प्रवास यासाठीच्या खर्चाच्या ७५%) किंवा रुपये ३ लक्ष यापैकी जी कमी रक्कम असेल त्याची प्रतिपूर्ती करण्यात येईल.

b) EPCs, WTC, DGFT, FIEO च्या प्रतिनिधी मंडळाचे सदस्य म्हणून MSME निर्यातदारांना धोरण कालावधीमध्ये प्रती घटक दोनदा एकूण प्रवास खर्चाच्या ५०% सर्वसाधारण प्रवर्गाकरीता (महिला/ अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती प्रवर्गाकरीता ७५%) किंवा रुपये १ लक्ष यापैकी जी कमी रक्कम असेल त्याची प्रतिपूर्ती करण्यात येईल.

c) MSME निर्यातदारासाठी लॉजिस्टिक्सकरीता प्रोत्साहन :- राज्य शासनाकडून नवीन MSME घटकांना निर्यातीकरीता चालना देण्यात येईल. धोरण कालावधीमध्ये प्रती घटक दोनदा एकूण लॉजिस्टिक्स वरील खर्चाच्या ५०% खर्च रुपये १ लक्षच्या मर्यादेत राज्य शासनाकडून प्रतिपूर्ती करण्यात येईल.

d) ई-कॉमर्स तसेच डाक निर्यात केंद्र यांच्या माध्यमातून सीमापार व्यापार:-

ई-कॉमर्सच्या माध्यमातून आंतरराष्ट्रीय बाजारामध्ये माल विकण्याकरीता, जाणीवजागृती कार्यक्रमांचे आयोजन करून तसेच डाक निर्यात केंद्र उभारून, राज्य शासनाकडून MSMEs यांना चालना देण्यात येईल. त्याकरीता रुपये १ कोटी अर्थसंकल्पित निधीच्या मर्यादेत एका घटकाला वार्षिक रुपये १ लक्ष प्रती खेपेच्या(Consignment) मर्यादेत अनुदान देण्यात येईल.

e) सेवा निर्यात प्रोत्साहन परिषद (SEPC) च्या सहकार्याने उद्योग विभागामार्फत सेवा निर्यातीला चालना देण्यासाठी आणि सेवा प्रदात्यांच्या वाढीस समर्थन देण्यासाठी मार्केट इंटेलिजन्स, नेटवर्किंग आणि क्षमता बांधणी यासारखे उपक्रम हाती घेण्यात येतील. तसेच SEPC च्या सहकार्याने सेवा क्षेत्रातील निर्यात प्रोत्साहनासाठी क्षमता बांधणी/ संवेदनीकरण आणि जागरूकता उपक्रमांसाठी रुपये ५ कोटी प्रती वर्ष अनुदान देण्याची तरतूद करण्यात येईल. त्यामधील ५०% खर्च हा SEPC यांच्याकडून भागविण्यात येईल.

f) उद्योग विभागाकडून राज्यस्तरीय बँकर्स समितीच्या (SLBC) समन्वयाने बँकांकडून सुलभ अटींनुसार प्राधान्य क्षेत्रांतर्गत कर्ज मिळवण्यासाठी सहाय्य केले जाईल.

g) सेवा प्रदात्यांना राज्यातून सेवा निर्यात करण्यासाठी आवश्यक संसाधने, सुविधा आणि कनेक्टिव्हिटी उपलब्ध होण्याकरीता, राज्य शासनाकडून सेवा निर्यातीकरीता आवश्यक असणारी एज्युकेशन हब, मेडिकल हब, टेक्नॉलॉजी पार्क, राज्य निर्यात क्षेत्र आणि औद्योगिक समूह इत्यादीसारख्या पायाभूत सुविधा विकसित करण्याकरीता गुंतवणूक करण्यात येईल.

५.३ राज्यातील MSMEs व्यतिरिक्त (स्थिर भांडवली गुंतवणूक रुपये ५० कोटी ते ७५० कोटी यादरम्यान असणारे) मोठे उद्योग घटकांच्या निर्यात कामगिरीसाठी विशेष प्रोत्साहने :-

a) राज्यातून मोठ्या प्रमाणात निर्यातवाढीसाठी चालना मिळण्यासाठी निर्यात क्षेत्रात चांगली कामगिरी करणा-या MSMEs व्यतिरिक्त (स्थिर भांडवली गुंतवणूक रुपये ५० कोटी ते ७५० कोटी यादरम्यान गुंतवणूक असणारे) उपरोक्त नमूद गुंतवणूक असणा-या मोठ्या उद्योगघटकांसाठी विशेष निर्यात प्रोत्साहने देण्यात येतील. EoIDP अंतर्गत प्रकल्पामध्ये स्थापित उत्पादन क्षेत्रामधील निर्यातक्षम घटक तसेच EoIDP बाह्य प्रकल्पामध्ये स्थापित उत्पादन क्षेत्रामधील निर्यातक्षम घटक यांना राज्य शासनाकडून विशेष प्रोत्साहने अनुज्ञेय असणार आहेत.

b) विशेष प्रोत्साहनांचा लाभ मिळण्याकरीता सदर उद्योग घटकाने त्याच्या एकूण उलाढालीच्या कमीतकमी ५०% निर्यात केली पाहीजे. तसेच महिला/ SC/ ST/ कृषी व ॲक्वा फूड क्षेत्र या प्रवर्गातील उद्योग घटकाने त्याच्या एकूण उलाढालीच्या कमीतकमी ३०% निर्यात केली पाहीजे. सदर प्रोत्साहने दिनांक ०१ एप्रिल, २०२३ पासून लागू राहतील.

c) मोठ्या निर्यातक्षम उद्योग घटकांना (स्थिर भांडवली गुंतवणूक रुपये ५० कोटी ते ७५० कोटी यादरम्यान गुंतवणूक असणारे) वरील परिच्छेद ५.१ मध्ये नमूद केलेल्या १४ प्रकारच्या उद्योग संवर्गातील घटकांना पुढील तक्त्यामध्ये नमूद विशेष प्रोत्साहने लागू राहतील. सदर १४ उद्योग संवर्गामध्ये बदल वा यामध्ये नवीन क्षेत्राचा समावेश करण्याचे अधिकार मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील प्रदत्त समितीला असतील.

अ क्र	**घटकाचे स्थान**	**औद्योगिक धोरण-२०१९ नुसार लागू असलेली नियमित प्रोत्साहने**	**विशेष निर्यात प्रोत्साहने (सर्व झोनसाठी लागू)**	**प्रोत्साहन तपशील**
१	EoIP च्या बाहेर	साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत लागू असलेली प्रोत्साहने	१. वीज शुल्क माफी २.कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी ३. विशेष भांडवली अनुदान	१. साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत विशिष्ट झोनकरीता लागू असलेली मुद्रांक शुल्क सवलत, व्याज अनुदान, वीज शुल्क सवलत, राज्य वस्तू व सेवा कर इत्यादी २. वीज शुल्क माफी : प्रथम ५ वर्षाकरीता ३. कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधीच्या ५०% रकमेची प्रतिपूर्ती राज्य शासनाकडून करण्यात येईल. ४. विशेष भांडवली अनुदान : निर्यात वाढीसाठी उद्योग घटकाने टेक्नॉलॉजी अपग्रेडेशन कारणासाठी यंत्रसामुग्रीमध्ये केलेली भांडवली गुंतवणूक अथवा विस्तार (Expansion) यासाठी ३०% किंवा रुपये १ कोटी यापैकी जे कमी असेल यासाठी विशेष भांडवली अनुदान
२.	EoIP च्या आत	साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत लागू असलेली प्रोत्साहने	१. वीज शुल्क माफी २.कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी ३. विशेष भांडवली अनुदान	१. साप्रोयो-२०१९ अंतर्गत विशिष्ट झोनकरीता लागू असलेली मुद्रांक शुल्क सवलत, व्याज अनुदान, वीज शुल्क सवलत, राज्य वस्तू व सेवा कर इत्यादी २. वीज शुल्क माफी : प्रथम ७ वर्षाकरीता ३. कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधीच्या ७५% रकमेची प्रतिपूर्ती राज्य शासनाकडून करण्यात येईल. ४. विशेष भांडवली अनुदान : निर्यात वाढीसाठी उद्योग घटकाने टेक्नॉलॉजी अपग्रेडेशन कारणासाठी यंत्रसामुग्रीमध्ये केलेली भांडवली गुंतवणूक अथवा विस्तार (Expansion) यासाठी ३०% किंवा रुपये १.५ कोटी यापैकी जे कमी असेल यासाठी विशेष भांडवली अनुदान

६. <u>निर्यातवृध्दीसाठी ODOP व GI उत्पादनांना प्रोत्साहन देणे</u> :-

ODOP (One District One Product) ह्या केंद्र शासनाच्या उपक्रमाद्वारे देशाचा संतुलित प्रादेशिक विकास साधण्यास मदत होणार असून देशाला आत्मनिर्भर करण्याचे मा. पंतप्रधान महोदयांचे स्वप्न साध्य होणार आहे. सदर उपक्रमाच्या माध्यमातून जिल्ह्यांची क्षमता ओळखण्यास मदत होणार असून त्याद्वारे देशाच्या आर्थिक वाढीमध्ये, रोजगारनिर्मिती व उद्योजकता विकास होण्यामध्ये सहाय्य होणार आहे. देशातील प्रत्येक जिल्ह्याला निर्यात केंद्र (District as an Export Hub) म्हणून विकसीत करणे हे या उपक्रमाचे प्रमुख वैशिष्ट्य आहे.

ODOP उपक्रमाच्या अनुषंगाने उद्योग विभागाकडून राज्यातील ७२ उत्पादनांची यादी निश्चित (mapping) करण्यात आली आहे. त्यामध्ये प्रत्येक जिल्ह्यातील कृषी क्षेत्र व उत्पादन क्षेत्र यामधून प्रत्येकी एका उत्पादनाची निवड करण्यात आली आहे.

a) **सर्वसमावेशक व शाश्वत विकास :-** जिल्हानिहाय निर्यातक्षमतेच्या माध्यमातून स्थानिक कारागीर व उद्योगांचे बळकटीकरण करण्यावर तसेच ODOP व GI उत्पादने आंतरराष्ट्रीय बाजारामध्ये पोहोचवण्याकरीता राज्य शासन कटीबद्ध असेल. त्यामुळे सर्वसमावेशक व शाश्वत आर्थिक वाढीकरता, सांस्कृतिक वारश्याच्या संवर्धनाकरीता तसेच स्थानिक लोकांच्या उत्थानासाठी सहाय्य होणार आहे.

b) **ODOP व GI उत्पादनांचे ब्रँडीग व बाजारपेठ जोडणी :-** राज्यातील ODOP व GI उत्पादने त्यांच्या विशिष्ट गुणवत्तेमुळे प्रसिद्ध आहेत. स्थानिक ठिकाणी असलेली भौगोलिक परिसंस्था, उत्पादन पध्दती, ऐतिहासिक वारसा व त्यास उद्योजकतेची जोड यामुळे प्रत्येक जिल्ह्याची वैशिष्ट्यपूर्ण उत्पादने प्रसिद्ध आहेत. सदर उत्पादनांचे जागतिक पुरवठा साखळीत स्थान निर्माण होण्यासाठी त्याचे ब्रँडींग करून मुल्यवर्धित उत्पादने, उत्कृष्ट पॅकेजींग यांची जोड देऊन बाजारपेठ जोडणी मोठ्या प्रमाणात करण्यासाठी उद्योग विभाग कार्यवाही करीत आहे. यासाठी ODOP व GI उत्पादनांची प्रदर्शने, डिजिटल व सोशल मीडियामार्फत प्रसिध्दी, प्रोडक्ट कॅटॅलॉग, कॉफी टेबल बुक, शिष्टमंडळांसाठी भेटवस्तूंमध्ये ODOP व GI उत्पादनांचा समावेश, B२B, B२C बैठका, चर्चासत्रांमध्ये सहभाग व सादरीकरण इत्यादी बाबींचा समावेश आहे.

c) **ODOP व GI उत्पादकांसाठी क्षमताबांधणी व संस्थाजोडणी :-** राज्यातील ODOP व GI उत्पादनांचे निर्मिती करणारे कारागीर, शेती उत्पादक, उद्योजक इत्यादींच्या क्षमतावृद्धीसाठी उद्योग विभागामार्फत विविध विषय तज्ज्ञ व नामांकीत संस्था यांच्या सहयोगाने क्षमतावृद्धी कार्यक्रम, प्रशिक्षण कार्यक्रम, कौशल्यवृध्दी कार्यक्रम आयोजित करण्यात येत आहेत. याअंतर्गत ODOP व GI उत्पादनांची प्रक्रियांचे प्रमाणिकरण, सुयोग्य हाताळणी, पर्यावरण पूरक पॅकेजिंग, नावीन्यपूर्ण डिझाईन्स, ई-कॉमर्स व डिजिटलायजेशन व्यापारपद्धती, चर्चासत्रांमध्ये सहभाग, डिजिटल कॅटलॉग, प्रसिद्धी पुस्तिका इत्यादीचा समावेश आहे.

d) **ODOP व GI उत्पादनांना चालना देण्याकरीता अर्थसहाय्य :-** ODOP व GI उत्पादनांचे ब्रँडींग करण्यासाठी राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणांतर्गत उपलब्ध केलेल्या तरतूदीच्या किमान १ % रक्कम ODOP व GI उत्पादनांच्या ब्रँडीग, मार्केटींग, मूल्यवर्धन, चर्चासत्रे, देश-विदेश अभ्यास दौरे व सहभाग, B२B बैठका, निर्मात्यांसाठी जागृती कार्यक्रम, डिजिटल कॅटॅलॉग निर्मिती इत्यादी कारणासाठी राखून ठेवण्यात येईल.

e) **ODOP व GI आधारीत औद्योगिक समूहाद्वारे मूल्यवर्धन :-** राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र राज्य औद्योगिक समूह विकास कार्यक्रम (MSI-CDP) आणि सूक्ष्म लघू उपक्रम विकास औद्योगिक समूह विकास कार्यक्रम(MSE-CDP) या दोन योजनांमधून ODOP व GI उत्पादनांवर आधारीत २७ औद्योगिक समूह उभारण्याची कार्यवाही सुरू आहे. तसेच नवीन २५ औद्योगिक समूह उभारण्याचे उद्योग विभागाकडून नियोजित आहे. औद्योगिक समूह विकास उपक्रमांतर्गत उच्च दर्जाच्या सामायिक सुविधा केंद्राच्या मदतीने उत्पादनांचे मूल्यवर्धन व गुणवत्ता सुधारणा मोठ्या प्रमाणात होत असून मोठ्या प्रमाणात उत्पादने घेण्यास मदत होत आहे.

f) **जिल्हा निर्यात प्रचालन समिती :-** जिल्ह्यांना निर्यात केंद्र (District as Export Hub) म्हणून विकसीत करण्याकरीता जिल्ह्यामध्ये निर्यातीसाठी पूरक धोरण राबविण्याकरीता तसेच जिल्ह्यातील निर्यात वाढीसाठी प्रयत्न करण्याकरीता जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा निर्यात प्रचालन समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. सदर समितीद्वारे जिल्ह्यातील ODOP व GI उत्पादनांना जागतिक बाजारपेठ उपलब्ध होण्यासाठी कार्यक्रम आराखडा तयार करण्यात येत आहे.

g) **जिल्हा नियोजन व विकास समितीमार्फत (DPDC) सहाय्य :-** राज्यातील सर्व ३६ जिल्ह्यांचे ODOP व GI उत्पादने निश्चित करण्यात आलेली आहेत. सदर उत्पादने ही जिल्ह्याची वैशिष्ट्यपूर्ण ओळख म्हणून नामांकीत आहेत. ODOP व GI उत्पादकांना त्यांच्या उत्पादनांची गुणवत्ता अधिकाधिक सुधारीत करण्यासाठी, मूल्यवर्धनासाठी जिल्हा नियोजन व विकास समितीमार्फत नावीन्यपूर्ण उपक्रमांतर्गत अर्थसहाय्य मिळणेसाठी प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

h) **औद्योगिक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व विकास या योजनेतंर्गत अर्थसहाय्य:-**
राज्याने last mile connectivity अंतर्गत उद्योग घटकांसाठी औद्योगिक पायाभूत सुविधांची निर्मिती व

विकास यासाठी आर्थिक तरतूद केलेली आहे. याअंतर्गत ODOP व GI उत्पादनांचे मूल्यप्रक्रिया करणा-या औद्योगिक वसाहती/ औद्योगिक समूहांसाठी जोडरस्ते व अंतर्गत रस्ते, एक्सप्रेस फीडर, जलनिस्सारण सुविधा, चाचणी सुविधा, पाणीपुरवठा इत्यादी कारणांसाठी प्रकल्प किमतीच्या ७५% रकमेपर्यंत अर्थसहाय्य अनुदान स्वरूपात उपलब्ध करण्यात येते.

i) **युनिटी मॉलची उभारणी :-** केंद्र शासनाच्या पुढाकारातून राज्यातील प्रमुख ठिकाणी युनिटी मॉल उभारण्यात येणार आहेत. त्यानुसार नगरविकास विभागाकडून उद्योग विभागाच्या सहकार्याने मुंबई येथे युनिटी मॉल उभारण्याचे नियोजित आहे. त्यामुळे राज्यातील विशेषत: सुक्ष्म व लघू उत्पादन, कारागीर, हस्तकला, ODOP व GI उत्पादने यांची मोठ्या प्रमाणात प्रसिध्दी होईल. त्यामुळे पूरक उद्योग व्यवसायाच्या संधी निर्माण होऊन स्थानिक युवर-युवतींना मोठ्या प्रमाणात रोजगार संधी निर्माण उपलब्ध होतील. तसेच नवसंकल्पनेवर आधारीत स्टार्ट-अप्स, मार्केटींग प्लॅटफॉर्मस्, ई-कॉमर्स या माध्यमाद्वारे विक्रीस चालना मिळून एकूणच राज्याच्या आर्थिक व सामाजिक विकासास चालना मिळेल.

७. <u>निर्यात सुकरतेकरीता संस्थात्मक व्यवस्था</u> :-

७.१ बाजारपेठ विकास, कौशल्य विकास, संशोधन आणि विकास (R&D) आणि गुणवत्ता हमी

i. मार्केट लिंकेज बळकट करण्यासाठी सहयोग :- भारताने भागीदार देशांसोबत स्वाक्षरी केलेल्या मुक्त व्यापार कराराचा (FTA) राज्य लाभ घेईल. आंतरराष्ट्रीय भागीदारींना प्रोत्साहन देण्यासाठी, राज्य सरकार मुक्त व्यापार करार (FTA) भागीदार देशांमधील संबंधित राज्ये किंवा प्रांतांसोबत व्यापार, गुंतवणूक आणि आर्थिक सहकार्याला प्रोत्साहन देण्याच्या उद्देशाने सहयोग स्थापित करेल.

ii. पॅकेजिंग आणि डिझाइन संस्थांसह सहयोग :- राज्य ODOP आणि GI उत्पादनांसह निर्यात संभाव्य उत्पादनांचे ब्रँडिंग आणि पॅकेजिंग मजबूत करण्यासाठी इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पॅकेजिंग (IIP) सारख्या पॅकेजिंग आणि डिझाइन संस्थांसोबत सामंजस्य करार करेल.

iii. निर्यात क्षेत्रातील ज्ञानवृध्दी आणि कौशल्य विकासासाठी संस्थात्मक पाया घालणे : राज्य विविध सरकारी संस्था जसे की इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ फॉरेन ट्रेड (IIFT), वर्ल्ड ट्रेड सेंटर (WTC), इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंट (IIM) इत्यादींच्या माध्यमातून राज्यातील निर्यातदार व आकांक्षित तरूणांकरीता निर्यातकेंद्रीत अभ्यासक्रम आणि प्रशिक्षण कार्यक्रम विकसित करेल.

iv. शोधप्रक्रियाबाबतच्या (Traceabilty) जागरूकतेसाठी दुवा बांधणी (Tie-ups) :- राज्याचा निर्यात कक्षाकडून उद्योग संघटना, प्रमाणन आणि तपासणी संस्था, जसे की भारतीय गुणवत्ता परिषद (QCI) आणि निर्यात प्रोत्साहन संस्था, जसे की फेडरेशन ऑफ इंडियन एक्सपोर्ट ऑर्गनायझेशन (FIEO) आणि महाराष्ट्र चेंबर ऑफ कॉमर्स, इंडस्ट्री अँड ॲग्रिकल्चर (MACCIA) यांच्याशी ट्रेसेबिलिटी सिस्टम लागू करण्यासाठी आणि निर्यात नियमांचे पालन करण्यासाठी निर्यातदारांना मार्गदर्शन आणि सहाय्य प्रदान करण्यासाठी करार करण्यात येईल.

७.२ मार्केट इंटेलिजन्स आणि विविधीकरणाच्या संधीचा शोध:-

राज्याच्या निर्यात कक्षाकडून निर्यात, बाजार मागणीची माहिती, आयात नियम, दर आणि इतर संबंधित घटकांच्या माहितीकरीता संभाव्य बाजारपेठा यावर संशोधन करण्यात येईल. तसेच सदर कक्षाकडून राज्यातील निर्यातक्षम उत्पादनांकरीता विविधतेच्या संधींचा शोध घेणे, नवीन जागतिक बाजारपेठांची ओळख करून घेणे, नवीन उत्पादक आणि निर्यातदारांचे मॅपिंग करणे इत्यादी बाबींवर काम करण्यात येईल.

७.३ निर्यात प्रक्रियेसाठी सुविधा:- राज्याच्या निर्यात कक्षामार्फत निर्यातदारांकरीता आवश्यक परवाने आणि अनुज्ञप्ती मिळवणे, आवश्यक फॉर्म आणि कागदपत्रे भरणे आणि संबंधित नियमांचे पालन करणे यासह निर्यातीमध्ये गुंतलेल्या विविध प्रक्रियांवर मार्गदर्शन प्रदान करण्यात येईल.

७.४ लॉजिस्टिक्स करीता सुविधा:- राज्याच्या निर्यात कक्षामार्फत शिपींग व लॉजिस्टिक्स आणि उत्पादनांचे वेळेवर वितरण सुनिश्चित करणे यासंदर्भात मार्गदर्शन प्रदान करेल.

७.५ उत्पादन विकास आणि गुणवत्ता मानकांसाठी समर्थन:- राज्याच्या निर्यात कक्षाकडून लक्ष्यित बाजारासाठी आवश्यक गुणवत्ता मानके आणि वैशिष्ट्यांची पूर्तता करणारी उत्पादने विकसित करण्यासाठी निर्यातदारांना सहाय्य करण्यात येईल. यामध्ये उत्पादनाची रचना, चाचणी आणि प्रमाणीकरणाची सुविधा समाविष्ट असेल.

७.६ वित्तीय व इतर प्रोत्साहनांबाबत सुविधा:- राज्याच्या निर्यात कक्षाकडून उपलब्ध वित्त पुरवठा पर्यायांची माहिती तसेच निर्यातदारांसाठी उपलब्ध शासनाचे लाभ आणि सहाय्यभूत कार्यक्रम याबाबतची माहिती पुरविण्यात येईल.

७.७ प्रमोशन आणि मार्केटिंग:- राज्याच्या निर्यात कक्षाकडून निर्यातदारांना त्यांच्या उत्पादनांचा आणि ब्रँडचा प्रचार करण्यासाठी व्यापार संस्था, संघटना यांच्या सहकार्याने खरेदीदार व विक्रेते यांच्या परिषदा आयोजित करण्यात येतील.

७.८ प्रशिक्षण आणि क्षमतावृद्धी:- राज्याच्या निर्यात कक्षाकडून निर्यातदारांना प्रशिक्षण आणि क्षमताबांधणी कार्यक्रम प्रदान करण्यात येईल. तसेच निर्यातदारांना निर्यात प्रक्रिया, गुणवत्ता मानके, विपणन धोरणे आणि इतर संबंधित विषयांशी संबंधित त्यांचे ज्ञानवृध्दी आणि कौशल्य विकासाकरीता सहाय्य करण्यात येईल.

७.९ निर्यात पुरस्कार:- राज्य स्तरावर निर्यात पुरस्कार देऊन सर्वोत्कृष्ट कामगिरी करणाऱ्या निर्यातदारांना राज्य शासनाकडून सन्मानित करण्यात येते. त्यामुळे राज्यातील नोंदणीकृत निर्यातदारांच्या गुणवत्तेची निर्यात कामगिरी ओळखून त्यांचे कौतुक करणे तसेच भविष्यात चांगल्या आणि उच्च निर्यात कामगिरीसाठी त्यांना सन्मानचिन्ह अथवा धनादेशाच्या स्वरुपात प्रोत्साहन देण्यात येईल.

७.१० निर्यातीसाठी वेबपोर्टल:- राज्याकडे निर्यातदारांसाठी ज्ञान आणि माहिती प्रसारित करण्यासाठी ऑनलाइन पोर्टल असेल. राज्यातून निर्यात करणे सुलभ करण्यासाठी तसेच विहित वेळेत तक्रार निवारण करण्यासाठी डायनामिक ऑनलाइन पोर्टल हे राज्य एकल खिडकी पोर्टलसह एकत्रित करण्यात येईल.

८. <u>निर्यातीसाठी व्यवसाय सुलभीकरण करणे (EoDE- Ease of Doing Export)</u> :-

८.१ मैत्री येथील निर्यात प्रोत्साहन आणि सहाय्यता कक्ष:-

i. निर्यातीला चालना देण्यासाठी राज्यामध्ये महाराष्ट्र निर्यात प्रोत्साहन परिषद (MEPC) व जिल्हा निर्यात प्रोत्साहन परिषदा (DEPC) स्थापन करून नियामक चौकट उभारण्यात आली आहे. राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणाची प्रभावी अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्यासाठी आणि सक्षम निर्यातदारांना सुलभता प्रदान करण्यासाठी राज्य शासनाकडून विकास आयुक्त(उद्योग) तथा निर्यात आयुक्त हे समन्वय अधिकारी (Nodal Officer) म्हणून कार्य पाहतील. तसेच त्यांच्या अध्यक्षतेखाली मैत्री (महाराष्ट्र उद्योग, व्यापार आणि गुंतवणूक सुविधा कक्ष) येथे निर्यात सुविधा कक्षाची (EFC) स्थापना करण्यात येईल.

ii. राज्यातील प्रत्येक प्रादेशिक विभाग आणि जिल्ह्याला निर्यात वाढीसाठी उत्तरदायी बनवण्यासाठी प्रादेशिक विभागनिहाय उद्योग सह संचालक आणि महाव्यवस्थापक, जिल्हा उद्योग केंद्र यांना निर्यात सुविधा कक्षामध्ये प्रादेशिक निर्यात अधिकारी आणि जिल्हा निर्यात प्रोत्साहन अधिकारी म्हणून दर्जा देण्यात येईल.

iii. भारत सरकारच्या उपक्रमांनुसार प्रत्येक राज्याच्या कला आणि हस्तकला, एक जिल्हा एक उत्पादन आणि भौगोलिक उत्पादनांना प्रोत्साहन देण्यासाठी 'युनिटी मॉल' स्थापन करण्यासाठी राज्य सरकार तयार आहे. युनिटी मॉल हे प्रत्येक जिल्ह्यातील प्रमुख उत्पादनांचे ब्रँडिंग एक्सप्लोर आणि निर्यातीला प्रोत्साहन देण्यासाठी उपयुक्त ठरेल.

iv. निर्यात आयुक्त हे जिल्हा निर्यात प्रोत्साहन समिती (DEPC) बैठका, जिल्हा निर्यात कृती आराखडा (DEAP) आणि जिल्हा निर्यात हब (DEH) उपक्रमाची अंमलबजावणी म्हणून एक जिल्हा एक उत्पादन आणि भौगोलिक उत्पादनांना (GI) प्रोत्साहन देण्यासाठी निरीक्षण आणि नियमित आढावा घेतील.

v. निर्यात सेलचे मुख्य उद्दिष्ट केंद्र आणि राज्य सरकारच्या समन्वयाचा शोध घेऊन संभाव्य निर्यातदारांना सर्वसमावेशक मार्गदर्शन आणि सहाय्य प्रदान करणे, उत्पादन विकास पॅकेजिंग, विपणन आणि ब्रँडिंग, मानके आणि नियमांचे पालन, लॉजिस्टिक्स इत्यादीद्वारे जागतिक बाजारपेठेत स्पर्धात्मकता सुधारणे हे आहे.

vi. निर्यात सुविधा कक्ष राज्यातील निर्यातदारांसाठी एकल खिडकी व तक्रार निवारण केंद्र म्हणून कार्य करेल आणि खालील क्षेत्रांमध्ये राज्यातील निर्यातदारांना सेवा देईल :-

a) एकल खिडकीद्वारे मंजूरी: महाराष्ट्र औद्योगिक व्यापार आणि गुंतवणूक सुविधा केंद्र (MAITRI), राज्य एकल खिडकी पोर्टल हे व्यवसायांशी संबंधित सर्व आणि निर्यात संबंधित मंजूरी/ परवाना/ मंजुरी/ ना-हरकत प्रमाणपत्रासाठी एकल खिडकी म्हणून काम करेल.

b) तक्रार निवारणासाठी सुविधा: निर्यातीच्या तक्रारींशी संबंधित समस्यांचा पाठपुरावा आणि निराकरण करण्यासाठी DGFT कार्यालयातील व्यापार विवाद कक्ष कार्यरत आहे. आयातदार आणि निर्यातदारांच्या विवादांचे संबंधित तक्रार कक्षाकडे लक्ष देणे किंवा त्यांचा पाठपुरावा करण्यासाठी निर्यात सुविधा केंद्र हे समन्वयक म्हणून काम करेल तसेच ते अनुपालनासाठी, तळागाळातील कोणत्याही कृतीसाठी तो प्रतिसाद देईल. निर्यात सुविधा केंद्राकडे निर्यातदारांसाठी एक कार्यात्मक ऑनलाइन तक्रार निवारण पोर्टल असेल,ज्यामध्ये निर्यातदार सरकारच्या हस्तक्षेपाची आवश्यकता असलेल्या ठळकपणे नमूद करू शकतात. केंद्र आणि राज्य यांच्यातील समन्वय सुनिश्चित करणे, राज्याच्या निर्यातीसाठी महत्त्वाच्या असलेल्या नवीन घडामोडींचा आढावा घेण्यासाठी आणि त्यावरती कार्यवाही करण्यासाठी निर्यात सुविधा केंद्र हे राज्य-केंद्र यांचेसाठी समन्वय कक्ष म्हणून काम करेल. केंद्र हे निर्यातदार आणि सरकार यांच्यातील पूल म्हणून काम करेल. निर्यात प्रक्रियेदरम्यान उद्भवू शकणाऱ्या नियामक अडथळ्यांना किंवा समस्यांचे निराकरण करण्यास मदत करण्यासाठी केंद्र सरकारचे विभाग आणि इतर निर्यात संबंधित संस्था यांचेशी समन्वय साधेल.

८.२ महाराष्ट्र आंतरराष्ट्रीय व्यापार मेळा (MITF) :- स्थानिक उत्पादनांच्या माध्यमातून "ब्रँड महाराष्ट्र" उपक्रमाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि निर्यातदारांचा बाजारपेठेतील प्रवेश सुलभ करण्यासाठी आणि व्यापाराला प्रोत्साहन देण्यासाठी राज्य शासनाकडून वार्षिक आंतरराष्ट्रीय निर्यात प्रोत्साहन कार्यक्रम आयोजित केला जाईल.

८.३ राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात राज्याचा सहभाग :- "ब्रँड महाराष्ट्र" उपक्रमांतर्गत ODOP आणि GI उत्पादनांना प्रोत्साहन देण्याकरीता राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनांमध्ये महाराष्ट्र दालन उभारण्यात येईल.

९. <u>निर्यात प्रोत्साहनाकरीता राज्याच्या इतर धोरणांचे अभिसरण (Convergence)</u> :-

९.१ मागील काही वर्षामध्ये राज्य शासनाकडून विविध क्षेत्रविशिष्ट (Sector Specific) निर्यात धोरणे वा त्यामध्ये बदल जाहीर करण्यात आले असून सदर धोरण महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ सोबत एकत्रित (dovetail) करण्यात येईल.

९.२ राज्य शासनाकडून विविध क्षेत्रविशिष्ट निर्यात धोरणांमध्ये विशेष तरतूदी करण्यात आलेल्या आहेत. सदर धोरणे खालीलप्रमाणे आहेत :-

i. कृषी निर्यात धोरण-२०२२

ii. अवकाश व संरक्षण उत्पादन धोरण-२०१८

iii. रेडीमेड गारमेंट उत्पादन, जेम्स अँड ज्वेलरी, मायक्रो इलेक्ट्रॉनिक्स आणि इंजिनिरींग घटक याकरीता फ्लॅटेड गाळा धोरण

iv. फिनटेक धोरण

v. महाराष्ट्र कॉयर धोरण

vi. इलेक्ट्रीकल व्हेईकल आणि यासंदर्भातील उत्पादन धोरण

vii. लॉजिस्टिक्स पार्क्स धोरण

viii. टेक्स्टाईल धोरण

ix. माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण

x. इलेक्ट्रॉनिक्स धोरण

xi. किरकोळ व्यापार धोरण

xii. एकात्मिक औद्योगिक क्षेत्र विकास प्रोत्साहन धोरण

xiii. मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती योजना/ पंतप्रधान रोजगार निर्मिती योजना

xiv. महिला उद्योजक धोरण

xv. भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या उद्योजकांकरीता विशेष प्रोत्साहन धोरण

xvi. लेदर आणि पादत्राणे धोरण

xvii. महाराष्ट्र सागरी विकास धोरण

xviii. ग्रीन हायड्रोजन धोरण

९.३ प्रचलित क्षेत्रविशिष्ट (Sector Specific) धोरणांकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ व सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ यांचा संदर्भ वापरण्यात आला आहे.

९.४ महाराष्ट्र निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ नुसार मिळणारे लाभ राज्याच्या प्रचलित धोरणांतर्गत पात्र उद्योग घटकांना, त्या-त्या धोरणांतर्गतच्या प्रोत्साहनांव्यतिरिक्त (Over and above the existing Industrial/ Sectorial policy incentives), लागू राहतील.

१०. <u>मा. मंत्री (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यरत राज्य निर्यात प्रचालन परिषद</u> :-

- राज्यातील निर्यातीला चालना देण्यासाठी, संभाव्य निर्यातक्षम विविध क्षेत्रांमधून निर्यातवृध्दी होण्यासाठी तसेच निर्यातदारांमध्ये जागरुकता आणून त्यांना स्पर्धात्मक बनविण्यासाठी मा. मंत्री (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य निर्यात प्रचालन परिषदेची स्थापना करण्यात आलेली आहे.
- सदर परिषदेमध्ये राज्य शासनाच्या विविध विभागांचे तसेच केंद्र शासनाच्या निर्यातीसंबंधित कामकाज करणा-या संस्थांचे प्रतिनिधीत्व आहे. सदर परिषदेच्या माध्यमातून महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरणाची सुलभ व प्रभावी अंमलबजावणी होण्यासाठी कार्यवाही करण्यात येईल .
- निर्यातीसंबंधित तज्ज्ञ व्यक्ती, संस्था, उद्योजक, निर्यात परिषदा यांच्या समन्वयातून योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी राज्य निर्यात प्रचालन परिषदेकडून निर्यातीस प्रोत्साहन मिळण्यासाठी खालीलप्रमाणे नमूद कार्यवाही करण्यात येईल.
  a. देशांतर्गत तसेच आंतरराष्ट्रीय भागधारक, शासकीय यंत्रणा आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था यांच्याबरोबर सामंजस्य करार व समन्वय करणे.
  b. निर्यात प्रचालनासाठी राज्याचा सर्वसमावेशक आराखडा तयार करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे.
  c. केंद्र शासनाच्या निर्यातीच्या धोरणात्मक बाबीचा आढावा घेणे व यामध्ये काही सुधारणा आवश्यक असेल तर त्या सुचविणे.

d. निर्यातदारांच्या अडीअडचणींचा आढावा घेऊन त्याचा त्वरीत निपटारा होण्यासाठी उपाययोजना करणे.

- महाराष्ट्र राज्य निर्यात प्रोत्साहन धोरण-२०२३ चे मूल्यमापन करण्यासाठी धोरण कालावधीत दर दोन वर्षांनी धोरणाचा आढावा घेऊन योजनेच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी धोरणात आवश्यक बदल/सुधारणा करण्यासाठी निर्देश देण्याचे अधिकार सदर परिषदेस राहतील.

****

परिशिष्ट-२

Maharashtra State Export Promotion Policy-2023 (Enclosure of Industries,Energy,Labour & Mininig Department Government Resolution No. Export 2023/CR 135/IND-7, Dated 22/11/2023)

1. Preamble :-

Export is recognized globally as an engine of economic development and growth. The Government of Maharashtra has prioritized export for enhancing the economic development and growth of the State. In this context and aligning with the Government of India's vision to make India USD 30 trillion economy by 2050, the Government of Maharashtra proposes to form an export policy to expedite the export, attract Foreign Direct Investment (FDI) and achieve the highest share of export in the country.

Maharashtra State is one of the highest contributors to India's exports and continuously increasing its share in world trade through export promotion and trade facilitation initiatives. Maharashtra is the second highest exporting state from India in FY 2022-23 with INR 5.81 lakh crore exports i.e., 17% of total exports from India. The top 10 importing countries form the State are USA, UAE, Hong Kong, Belgium, UK, China, Singapore, Netherland, Germany, and Bangladesh. Maharashtra ranked 2nd among all the States and UTs in Export Preparedness Index (EPI) ranking 2020 and 2021, published by NITI Aayog.

Maharashtra is the most industrialized State in India and has an important role in India's economy in terms of Industrial, Agricultural and Service sector export. The State continues to be the largest contributor to the national economy with a share of 13.7% of the country's GDP. The economy of Maharashtra is the largest in India, with a Gross State Domestic Product (GSDP) of USD 430.62 billion and GSDP per capita of USD 2,645 for FY 2020-21.

Maharashtra Economic Advisory Council 2023 (MEAC) has submitted the report to the State Government regarding the road map for becoming $1 trillion economy. MEAC has highlighted in their report that Maharashtra, to achieve the aspirational target of increasing manufacturing Gross value Added (GVA) by 3 times to $182 billion by FY 2028. To achieve this target, Maharashtra will need to identify focus industries, attract investments, provide competitive support, develop enabling infrastructure and enhance share in Indian and Global markets. The export policy is focusing on these objectives.

Maharashtra is a leading state in a country for attracting Foreign Direct Investment (FDI). FDI equity inflow from October 2019 to March 2023 in Maharashtra amounting to INR 4,07,328 Crore (USD $53,971 Million) shows that Maharashtra has 29% share in total FDI of the country. The prominent FDI is from various sectors includes Food processing, Automobile, Chemicals, Pharmaceuticals, Metallurgical industries, Electrical equipment, Textile, Electronics etc. The proposed export policy and facilitations therein will further boost the FDI in a state.

The State has a well-developed industrial ecosystem and a conducive environment to promote entrepreneurship. To steer industrial development toward high-tech emerging sectors, 15 thrust sectors have been identified in State Industrial policy. The Government of Maharashtra has undertaken several initiatives for Ease of Doing Business (EoDB), Export promotion, Policies, Quality infrastructure and Skilled workforce which makes Maharashtra a leader in various sectors such as Engineering, Automobiles and Auto Components, Chemicals, Gems and Jewelry, Pharmaceuticals, IT, Agriculture, Food Processing, Textiles, Electronics and Biotechnology.

The State is promoting the Government of India's Districts as Export Hubs initiative to target export promotion, manufacturing and employment generation at the grass root level and to make each district accountable for the export growth. The State has identified 35 Geographical Indication

(GI) products and 72 One District One Product (ODOP) district-wise. The State ranked 5th in India for GI product registration.

To capitalize on the opportunities presented by the global market, optimize the utilization of the state's resources and cultivate a favorable environment for exports, the Government of Maharashtra is developing an export policy for the state.

Maharashtra is the Second highest exporting state from India in FY 2022-23 with INR 5.81 lakh crore exports i.e., 17% of total exports from India. The State ranked 2nd among all the States and UTs in Export Preparedness Index (EPI) ranking 2020 and 2021 among all the States and UTs, published by NITI Aayog with highest score in policy and export ecosystem parameters.

The top 10 importing countries from the State are USA, UAE, Hong Kong, Belgium, UK, China, Singapore, Netherland, Germany and Bangladesh. Top 10 exporting districts in terms of value contributing 92% of the state exports are Mumbai Suburban (21%), Mumbai (20%), Pune (17%), Thane (8%), Raigad (7%), Palghar (5%), Aurangabad (4%), Nashik (4%), Nagpur (2%), Satara (2%). Top 10 exporting sectors contributing 100% of the state exports are Gems and Jewelry (28%), Engineering (23%), Agriculture and allied (14%), Chemicals (10%), Iron & Steel (7%), Pharmaceuticals (5%), Electronics and Electrical components (5%), Textile & Apparels (4%), Plastic products (2%) and Petroleum products, Mines & Minerals (2%).

The State has 37 Special Economic Zones (SEZs), 8 Agri Export Zones and 27 industrial parks focused on exports across various sectors (highest number of industrial parks in the Leaders category as per DPIIT, Govt. of India). Industries Department being the nodal department for trade promotion and strengthening State's contribution to global exports, is continuously taking up various initiatives for Export promotion including ODOP promotion, District as a Export Hub, State Export Promotion Council etc.

2. Vision & Objective:

2.1 Policy Vision:

To achieve the economic growth of the state as well as to generate employment opportunities, the following objectives have been set:-

- To enhance Maharashtra's participation in the global value chain
- To achieve sustainable incremental growth by leveraging the export potential of thrust sectors, MSME exports
- To diversify export basket and exploring new markets for trade promotion, thereby leading to economic growth and generating employment opportunities.
- To encourage the establishment of nuclear processing based export oriented food/agro processing industries in agricultural nodes adjacent to the Samruddhi Expressway to increase per capita income of the farmers considering them as the focal point of the state.
- To develop each District as Export Hub by increasing the contribution of each district for regionally balanced development of the state.

2.2 Policy Objectives:

i. To double the exports from Maharashtra to reach US $150 Bn by FY 2027-28 from the current value of US $72 Bn in FY 2022-23.

ii. To develop 30 World Standard Export Oriented Industrial Parks in Maharashtra in next 5 years.

iii. To achieve 22% of total state participation in country's $ 1 trillion export target by 2030.

2.3 Policy Focus Areas

i. Developing State-of-the-Art export promoting infrastructure with the support of the state under Public-Private-Partnership (PPP) model to leverage the private investments in Sate’s export promotion initiatives.
ii. Enhance global market access for the state's exporters by negotiating trade agreements with other countries, participating in international trade fairs and providing export-related state-of-the-art infrastructure facilities.
iii. Incentivizing the export initiatives focusing on MSME sector to enhance the exporting MSMEs, innovative ideas and world competitive technologies, adopting international benchmarks and quality standards at par in the global supply chain, incremental growth in the export etc.
iv. Institutional support and capacity building of exporters in collaboration with export promotion councils and trade promotion agencies to foster a conducive environment for export-oriented businesses.
v. Facilitating Ease of Doing Export (EoDE) by strengthening the existing institutional framework, Single Window time bound approvals, permissions, clearances at single point of contact in a digital mode.

2.4 Policy Validity

The policy will remain in effect for five years (FY 2027-28) from the date of notification or until the next policy comes into effect. This policy document will be reviewed once every two years until the end of the policy term to assess its effectiveness. However, it shall be revised earlier than the scheduled review date to address changes in laws, regulations or after assessing the policy`s effectiveness in achieving its intended results.

3. <u>Facilitation of Exports from Maharashtra:</u>

The major elements of Maharashtra Export Promotion Policy are as below:

I. **Creation** and **strengthening** of export promoting infrastructure and facilities.
II. **Exclusive Incentives** for the Exporters, Export Oriented Units (EOUs).
III. **Promotion of ODOP and GI products** for stimulating the exports.
IV. **Institutional arrangement** for Export facilitation.
V. **Ease of Doing Export (EoDE)** under the initiatives of EoDB.
VI. **Convergence of policies** of state government to promote Export.
VII. **Maharashtra Export Promotion Council (MEPC)** committee under the chairmanship of Honorable Minister (Industries).

4. <u>Creation and strengthening of export promoting infrastructure and facilities</u>:

A robust trade infrastructure for export is crucial for enhancing a country's competitiveness in the global market and promoting international trade. Additionally, modern trade infrastructure enables businesses to capitalize on new market opportunities, expand their customer base and boost economic growth. In view of the above, the Department of Commerce, Government of India had formulated and implemented a scheme called Assistance to States for Developing Export Infrastructure and Allied Activities (ASIDE) from the year 2002, revised on year 2012. The ASIDE scheme which was funded by Government of India (Department of Commerce) is delinked from support of center in Union Budget 2015-16. ASIDE scheme was offering 50% Grant-In-Aid from Govt. of India to States for developing, strengthening Export promoting infrastructure, Supportive facilities and Projects linked to export promotion. The Government of India has advised vide letter dated June 2nd, 2015 that State Government shall

make own arrangement (Budgetary Provision) for allocation of the funds for development of export infrastructure in the State.

In order to enhance economic activity, promote investment by domestic and foreign companies and to increase exports, the Special Economic Zones (SEZs) concept was introducedby the Government of India vide SEZ Act of 2005. The approved SEZ and units established therein were supported with attractive fiscal packages, direct tax holidays for both developersand unit holders. Govt. of India has applied the Sunset Clause for the SEZ which phased out alldirect tax holidays for the developers and unit holders. To give the further impetus to exports, SEZ is proposed to be replaced by Govt. of India with a Special Development Hub Zones. For the said purpose, Development of 'Enterprises and Services Hubs' (DESH) draft bill is under discussion at the Parliament.

Maharashtra being a leading State in Country in terms of GDP, contributing 17% of total export of the nation and engaged in giving further momentum to the economy. State export value of 72 billion USD in year 2022-23 was recorded highest forever. In this initiative, state has kept a vision of achieving $1 Trillion economy upto year 2028. To stimulate the growth, State is focusing on export promotion and policy interventions for sector specific growth in exports considering the opportunities therein. State has adopted export centric dedicated Export oriented industrial parks as one of the ambitious initiatives to boost the export.

Govt. of India supports the industries to adopt modern technology, to increase the competitiveness in the global market under 'Technology Upgradation Programme'. Govt. of India's 'Foreign Trade Policy (FTP) 2023' is focused on promoting Export Performance, developing 'District as a Export Hub' and trade facilitation. The FTP has kept the objective to achieve the goal of $1Trillion merchandise export by 2030 and to work towards making Indian Rupees (INR) a global currency.

Considering the withdrawal of 'SEZ' and 'ASIDE' facilities and Govt. of India's dynamic initiatives to promote exports, State decided to formulate exclusive export promotion policy focusing on State-of-the-art export promoting infrastructure and facilities. The scheme will be funded by State budgetary provision by creating a dedicated budget head. On this context, a meeting was conducted under the chairmanship of Chief Minister, Govt. of Maharashtra on February 15th 2023 and discussed theissue of supporting the projects that were submitted under ASIDE scheme, but unable to support further due to delinking of ASIDE scheme. In the meeting Honorable Chief Minister directed to move a proposal to the cabinet comprising of State's own scheme on lines of ASIDE with special emphasis on Agro and Food Processing sector so as to achieve the objective of State Government to double the income of the farmers and reduce the wastages and losses of farm produce.

In view of the above and decisions taken in meeting dated February 15th 2023 held under the chairmanship of Honorable Chief Minister, Industries department has devised the exclusive programme under Export Promotion policy. The programme Maharashtra State Export Development Programme in place of Government of India's 'ASIDE' programme. The MS-EPP is based on objective of ASIDE, to explore the export potential of the State by creating World-Class infrastructure facilities for promoting export and creating best eco-system for exports.

In order to continue its leading position in exports and further fillip, State government is promoting a dedicated export promotion integrated parks with a name of Maharashtra State Export Oriented Industrial Parks. The MS-EOIP are basically planned across the nodes of Samruddhi Highway, Express Ways, Prominent manufacturing zones, Cluster locations etc. considering the fastest and seamless movement, reducing logistics expenditure to enable exporting units to be more competitive in the global supply chain. The initiative under Export

Oriented Industrial Development Programme (EOIDP) will pave the way for increasing export share of Maharashtra and it will ultimately help in achieving $1Trillion economy of the state by year 2028. The EOIDP is an ambitious programme of Maharashtra aims to contribute total of 22% share in country's target of $1 trillion dollar export by the year 2030. The dedicated export promoting industrial parks will be developed with the support of financial assistance of state government.

4.1 Export Oriented Industrial Development Programme:

Industries Department, Government of Maharashtra has primarily mapped few of the sector specific Export Oriented Industrial Development Projects (EOIDP), shall be set up in geographically distinct areas near ports, dry ports or airports and alongside to Industrial corridors (Nodes) to have efficient logistics and seamless transportation.

The indicative list of Export Oriented Industrial Development Projects (EOIDP) is as below:

a. Export Oriented Industrial Development Project (EOIDP) along the Maharashtra Samruddhi Mahamarg industrial corridor i.e., Nagpur-Mumbai Expressway with special emphasis on Agro-food processing activities apart from other industrial sectors based on potential of the districts mapped under ODOP, Industrial Clusters, GI Products and Export potential activities.
b. Gems & Jewelry Park EOIDP based on concentration of industries, cluster of industries engaged in the sector.
c. Medtech, Medical technology EOIDP to support medical technology entrepreneurship at potential medical hubs.
d. Marine and Aqua food processing EOIDP in Costal districts, potential districts.
e. Apparel, Textile and Garment EOIDP in cotton, textile producing, processing districts and potential garment clusters.
f. Electronics System Design and Manufacturing (ESDM) EOIDP in potential clusters with set eco-system and resources.
g. Leather EOIDP in leather processing hub, footwear producing clusters, leather based eco-system districts.
h. Active Pharmaceutical Ingredient (API) EOIDP in pharma and chemical clusters with supportive eco-system.
i. Auto components and Hi-tech Engineering in auto and engineering hub, foundry and engineering clusters with connected eco-system.

4.2 Features of Export Oriented Industrial Development Programme under Maharashtra State Export Promotion Policy:

The primary objective of the Export oriented industrial development programme is to develop global standard export promotion parks with state-of-the-art infrastructure, common sharing facilities to create a conducive environment for export, employment generation and attract domestic as well as foreign investment. The scheme offers the State support by way of Grant-in-Aid for creating and developing world class infrastructure to facilitate export ecosystem. The components eligible are elaborated as below:

a) **Basic infrastructure** like Internal roads, Power, Water etc.
b) **Supportive infrastructure** like Common Effluent Treatment Plant (CETP), Cold Storage,

Ware-house facilities, Skilling and Incubation centers, Common recycling/ Resource recovery facilities, High-speed telecommunication and Internet facilities, Digital infrastructure, Plug-n-play facilities, Flatted factory complex, Safety and Disaster Risk Reduction equipment, Trade support infrastructure, Export promotion facilities for Farmer Producing Organization (FPO) such as Pre-processing, Storage (Cold chains), Pack Houses etc.

c) **Integrated Irradiation Infrastructure**, High-end technology-based facilities to increase shelf life of perishable agro-produce. Irradiation process involves controlled amount of radiant energy to achieve in habitation of sprouting, delay in ripening, killing of incest pest, parasites, pathogenic and spoilage microorganisms. This overall results in extending the life shelf life of food and agro products keeping intact the basic characteristics of the food and agro produce. This over all results in getting the advantage of export.

d) **Quality Standards** to achieve Global competitiveness and Product Standards development: Quality and Testing facilities to meet the standards of exporting countries, R&D facilities.

e) **Packaging** and Designing facilities.

f) **Green Initiatives** like, Common Renewable Energy Generation (Solar, Wind, Bio), Energy management equipment, Water harvesting, Reducing physical waste and recycling of the wastage, Disposal and sustainable handling of biodegradable wastesin industrial areas, Carbon management etc.

g) **Connected Infrastructure** like Transport and Logistics facilities, Container handling facilities like Container Freight Station (CFS), Highway connectivity etc.

h) **The project components** to meet Last mile and First mile connectivity, Need based infrastructure.

i) In addition to these the Empowered Committee (EC) may include sector specific **infrastructure** gaps, need based facilities as per the need of the project.

Note: The above indicative list mentioned should be read as a part of infrastructure projects (Export Oriented Industrial Development Programme, Not to be treated as individual units/ individual activity.)

4.3 Types of Export oriented industrial development programme proposed under Maharashtra State Export Promotion Policy:

Maharashtra State Export Promotion Policy-2023, aims to establish a dedicated export-oriented projects. The State-of-the-art infrastructure and common sharing facilities will be made available for the exporting units and potential exporters. This includes the two programmes based on single intervention and multiple interventions with a name are as follows,

I. Export Oriented Specific Project (EOSP)
II. Export Oriented Industrial Parks (EOIP)

4.3.1 Export Oriented Specific Project (EOSP):

- Under export promotion policy, export oriented specific projects will be approved to address the specific gap related to export infrastructure/ facilities in the specific Industrial Pocket/ Cluster.

- The Single/ Multiple interventions proposed shall be within the scope of the scheme. The EOSP shall prove the direct linkages on export promotion by scientific mapping of export potential of designated area.
- The promoting agency can be public or private entity the project will be implemented on PPP mode.
- The DPR shall confirm the techno-economic viability of the project (self-sustainable project.)
- The said projects will be supported with state grant as per zones described as below with a grant limit of Rs. 50 crores per project.

The Zone wise financial assistance from State under "Export Oriented Specific Project (EOSP)":

Zone	Taluka / Area Classification As per PSI -2019	State Grant Contribution on Approved project cost	Remarks
I.	A & B	40%	• For Export Oriented Specific Projects (EOSP) projects will be supported with **Grant-In-Aid** as per respected zones concerned to location of the project. Grant-in-aid is limited to **INR 50 Crore**. • Land must be with the Implementing Agency; Cost of Land will not beconsidered in the Project Cost. • The Cost of Building (CFC, Administrative building) shall not exceed 25% of the total project cost. The cost over and above 25% shall be borne by Implementing Agency. • Limited to **5 projects** shall be permitted from each mentioned Zone. • Total of **15 Projects** in a policy period will be approved under EOSP. • The projects applied under ASIDE Scheme of Govt. of India and compiling the norms of State's export promotion policy will also be eligible under EOIDP.
II.	C, D, D+	50%	
III.	Vidarbha, Marathwada, Ratnagiri, Sindhudurg & Dhule, Naxalism Affected Areas and Aspirational Districts as mentioned in PSI-2019 policy.	60%	

4.3.2 Export Oriented Industrial Park (EOIP) under export promotion policy:

The Export Oriented Industrial Parks (EOIP) will be a dedicated export promoting parks spread on minimum 100 acres of contiguous land for specific industries sector, related sector. The EOIP projects shall be with minimum project investment cost of Rs. 200 Crore. The EOIP projects will be also setup in the Port, Dry Port proximity area (as described in Maharashtra Port Policy) with minimum project investment cost of Rs. 100 Crore and minimum contiguous land of 50 acers. Out of total area minimum 20% area shall be earmarked for MSMEs with a name as "MSME Zone". The EOIP shall be designed in such a way that proven exporting units shall be set-up on priority basis having export value of minimum 50% of total turnover. To confirm with the criteria, the last 3 years exporting performance will be observed. The EOIP will be set-up by state-controlled agencies or private entities with high repute individually or under public-private partnership mode (PPP). The EOIP will create global standard infrastructure, connected infrastructure suitable for export, common sharing facilities and social infrastructure. The MIDC will be the special planning authority (SPA) as per provision in New Industrial Policy-2019 which will be applicable for all types of export-oriented projects proposed under this policy. In case the project area falls under different planning

authority, MIDC will approve the plan as per the DCR of concern planning authority, for which MIDC will make necessary amendments in their DCR.

The Maharashtra State Road Development Corporation Ltd (MSRDC) has planned to setup 20 Industrial nodes across the Samruddhi Expressway (Mahamarg). The MSRDC, the nodal authority of Samruddhi Mahamarg shall handover minimum 100 acers contiguous land parcel, pockets at minimum 10 locations (10 Industrial Nodes) without cost / on way of Joint venture with MIDC for the development of export oriented industrial parks (EOIP) to MIDC.

The EOIP projects will be supported with State assistance by way of grant-in-aid of total approved project cost with a cap on grant of Rs 100 Crore. In case of the projects proposed by SPV (Private entity) under PPP mode, the promoter shall establish at least one exporting unit (minimum export commitment of 60% of total turnover) with their contribution/partnership/stake of 10% in **anchor unit** in the said park with net investment not less than Rs. 20 Crore.

The EOIP will be preferentially set-up adjacent to prominent express ways, high ways, industrial corridors, ports, dry ports, air-ports like Samruddhi, DMIC etc. so as to have minimum logistic expenditure and fastest delivery of cargos. The EOIP will have the umbrella like infrastructure facilities at one location for seamless business operations.

The integrated facilities that will be available for investors are as below:

i. **Common Infrastructure and Logistics Facilities:** The **Export Oriented Industrial (EOIP) projects** aims for developing export-related common sharing infrastructure such as roads, power supply, water supply, drainage, cold storage facilities, Integrated Irradiation Infrastructure, packaging units, testing laboratories, common effluent treatment plants, other facilities required for export promotion and adequate infrastructure should also be in place to handle waste management, including recycling and disposal, as per requirement of specific Industrial sector. EOIP shall incorporate integrated logistics facilities to streamline logistics operations and reduce costs such as warehousing, cold storage, container yards and transportation services to support the efficient movement of export goods.

ii. **Technology and Communication Infrastructure**: Ensuring reliable and modern technology and communication infrastructure, including high-speed internet connectivity, telecommunication networks and data centers to support efficient communication and data exchange with international partners.

iii. **Transportation Infrastructure:** Development of well-planned Road networks, Bridges and Transportation systems within the export-oriented parks to ensure efficient movement of goods to and from the zone. This shall also include access to railways, airports or seaports, depending on the location.

iv. **Industrial Buildings and Warehouses:** Permission for construction or providing industrial buildings and warehouses within the export zone to house manufacturing, processing, storage and packaging facilities for export-oriented businesses.

v. **Port and Terminal Facilities:** If the export-oriented parks is located near a seaport or river port, establish or enhance port and terminal facilities to handle the loading, unloading, and storage of export goods. This may involve the construction or expansion of container terminals, bulk cargo facilities, and storage yards.

vi. **Trade Support Services:** Includes support services such as Banking facilities, Insurance providers, Export documentation centers, Customs brokers and Freight forwarders to assist businesses in their export activities.

vii. **Business Support Centers:** Establishment of business support centers or incubators within the export oriented industrial parks to provide services like Market research, Training, Consulting

and assistance in accessing financing and investment opportunities.

viii. **Amenities and Social Infrastructure:** Considering the development of amenities and social infrastructure such as housing facilities (Walk-to-work), schools, healthcare centers, recreational areas and retail spaces, to create a conducive living and working environment for employees within the export oriented industrial parks.

ix. **Commercial Area:** Commercial areas will be allowed as per norms of Integrated Industrial Area (IIA). As per IIA, maximum of 40% area can be utilized for non-industrial and commercial purpose.

x. **Simplified Regulations:** EOIP shall promote Ease of Doing Exports (EoDE) with simplified regulatory procedures and a dedicated single-window clearance mechanism, facilitation for the customs clearances and other mandatory requirements, legal compliances for ease of export.

Financial assistance under Export Oriented Industrial Park (EOIP):

Zone	Taluka / Area Classification As per PSI - 2019	State Grant Contribution on Approved project cost	Remarks
I.	A & B	40%	• For Projects under EOIP will be setup in **minimum 100 Acer** contiguous land or on minimum **50 Acer** in case of **Port, Dry Port Areas**. • The Integrated facilities includes the 'State-of-the-Art' Basic industrial infrastructure, Supportive infrastructure, Export facilitating infrastructure, Social infrastructure and Common sharing facilities at single location. • Land must be with the Implementing Agency; Cost of Land will not be considered in the Project Cost. • The Cost of Building (CFC, Administrative building) shall not exceed 25% of the total project cost. The cost over and above 25% shall be borne by Implementing Agency. • Limited to **5 projects** shall be permitted from each mentioned Zone. • The projects will be supported with **Grant-In-Aid** as per respected zones concerned to location of the project. Grant-in-aid is limited to **INR 100 Crore**. • Total of **15 Projects** will be approved in a policy period under MS-EPP.
II.	C, D, D+,	50%	
III.	Vidarbha, Marathwada, Ratnagiri, Sindhudurg & Dhule, Naxalism Affected Areas and Aspirational Districts	60%	

4.3.3. Optimization of export-oriented programmes with other programmes:

State Government has already announced the exclusive policies complimentary to the export promotion, this includes Logistics Policy, IT & ITES Policy, Green Hydrogen Policy, Maritime Policy, Textile Policy etc. can be further leveraged for the export-oriented projects/parks proposed under the State's export promotion policy.

4.3.4. Eligible Agencies under MS-EPP:

The following agencies shall be eligible for financial support under the scheme and will be known as 'Implementing Agency' for EOIP and EOSP.

i. Public Sector undertakings of State Governments.
ii. Other agencies of State Governments.
iii. Export Promotion Councils / Commodity Boards.
iv. Apex Trade bodies recognized under the EXIM policy of Government of India and other apex bodies recognized for this purpose by the Empowered Committee.
v. The Private Industries / Industries Organizations/ Industries Associations can be the implementing agencies for implementing the projects either on their own or under Public-Private Partnership (PPP) mode. For this purpose, the promotors (Applicant) shall submit export centric project report, containing the background, strength, potential area of exports, financial availability, required cleared title (without encumbrances) land parcel etc. The proposal shall be supported with the vetting from Export Promotion Councils (EPC), Federation of Export Organization (FIEO). The Empowered Committee (EC) shall take the final decision for eligibility as a implementing agency (IA).
vi. Implementation agencies of the projects which were earlier placed for consideration before the State Level Export Promotion Committee (SLEPC) established under the ASIDE Scheme but could not be decided due to delinking of the scheme.
vii. Joint Venture of any of the above Government agencies where it has a major stake holding are also eligible.

4.3.5. Role of the Implementing Agency (IA) under MS-EPP:

The authorized implementing agency will own the facility created under the scheme and shall be responsible for its day-to-day operations and maintenance (O&M). The implementing agency will prepare the Detailed Project Report (DPR) and will submit to Nodal Officer (Directorate of Industries) along with the mandatory documents, statutory approvals, clearances, environmental compliances along with complete road-map and expected outcome from the project. The IA will be responsible for the overall management of the actions that will result in completion and operations of the project.

The DPR shall aimed for self-sustainable project. The DPR shall be detailed with identified critical gaps for export, the possible solutions, National and International benchmark, statistics, current scenario, existing ecosystem like human resource, natural resources, raw material, resource organizations, academic, technical and research organizations, rail, road, air, waterways connectivity, geographical aspects and advantage for global supply chain. The DPR shall clearly evaluate the measurable outcome on export performance, employment generation and attracting investments.

All procurements of Goods, Equipment and services including works shall be througha transparent and competitive bidding process as per the prevailing government procedures/ rules therein. The implementing agency shall execute an undertaking for proper utilization of grants. It shall not divert the grants for the purpose other than approval of the project. In the event of failing to comply with the conditions or committing breach ofthe undertaking, it shall be liable to refund the entire amount of grant with interest at the rate of 10% per annum. The implementing agency shall also give the undertaking that the proposed land for the project is with clear title and free from all encumbrances.

4.3.6. Submission of Project Proposals under MS-EPP:

The project proposal should be exhaustive and precise. All aspects related toprojects should be supported by data, surveys and future projections. The project must clearly bring out the identified gaps in the export infrastructure which intends to fill. The export linkages

shall be clearly mentioned, the gaps in the infrastructure which are proposed to be filled and the losses in export, missing opportunities due to lacking of infrastructure. The measurable outcomes such as expected increase in exports, reduction in logistics cost, environment protection, quality employment opportunities etc. must be clearly spelt out in the project proposal. The mechanism in Operation & Maintenance for self-sustenance of the project, levying user charges, fees will be the key evaluation parameters for assessing the project components.

The project proposal should be accompanied by an executive summary should contain the following facts

i. Name and complete address of the proposing organization
ii. Name and complete address of the implementing organization
iii. Status of the implementing agency (whether Government agency/Trade Body etc.)
iv. Total cost of the project
v. Financing pattern
vi. Whether finance from source(s) has been tied up
vii. Whether land, if required, is available for the project
viii. Project phasing and date of completion
ix. Scope of work (Type of facilities required)
x. Main benefits accruing from the project

4.3.7 Committees formed for Monitoring, Evaluation and Approval of Projects:

The Implementing Agencies will prepare a full fledge DPR containing all required details and submit the proposal to the Export Commissioner (Development Commissioner of Industries of the State). The Export Commissioner shall be the Nodal officer for the projects under MS-EPP. The infrastructure cost proposed in the DPR shall be vetted by MIDC / MSRDC / PWD etc. dealing with infrastructure development activities.

The Project Consultants (PC) shall be appointed to assist the Nodal officer from conceptualize stage till the commissioning of the project includes project evaluation, costing, design, coordination with stakeholders, procurement plans etc. The PMC will be empaneled basis on their experience, expertise in these type of projects by Empowered Committee (EC). The SICOM Limited, Mumbai in a capacity of Project Monitoring Agency (PMA) or any other agency desired by EC shall submit Techno-economicfeasibility report to ascertain the technical feasibility, financial viability and optimal utilization of resources. The Scrutiny will be conducted by the Nodal officer. The Nodal officer may take suggestions, remarks, guidance from the State corporations like MIDC, SICOM, Financial Agencies, SIDBI, MSRDC, PWD or even from Export Promotion Council (EPC), Technical expert organization as per the need of the project, before placing the same to Project Monitoring Committee. For smooth and effective implementation of MS-EPP, the following two committees at State level shall be formed.

a) Project Monitoring Committee (PMC):

A Project Monitoring Committee shall be formed under the chairmanship of Principal Secretary (Industries) for the consideration of release of funds, regular review andprogress of projects, the PMC will ensure timely and proper implementation of project without time and cost overruns. The PMC will be represented by departments such as Finance, Planning authority, MIDC, SICOM, PWD, MSRDC, MMB, SIDBI, DOI, EPCs, DGFT etc. The PMC shall recommend the project to empowered committee.

b) The Empowered Committee (EC):

The Empowered Committee will be formed under the chairmanship of Chief Secretary, Govt. of Maharashtra and will take final decision on approval of projects recommended by PMC. The EC will be empowered to take decisions on change the targets under each zone, the total number of projects, approval of projects/ schemes. The EC will also be empowered to add/ delete the proposed 14 sectors (PLI sectors) for eligibility of units to avail incentives. The EC will finalize the approved project cost, grants-in-aid, components wise approvals, project completion schedule and preconditions (if any). The EC will be authorized to include and approve the projects applied under ASIDE scheme. The EC is empowered to declare the private applicant entity (Private Industries / Industries Organizations/ Industries Associations) as an implementing agency (IA) for the projects proposed under Export oriented industrial park (EOIP) and Export oriented special projects (EOSP). The EC will decide the eligible project cost, the grant, the project components and completion period of the project. The EC will have the rights to curtail/ recall the State grant along with applicable penal interest in case of unsatisfactory use of grant, compromised on quality or partial / in-complete implementation project. The EC comprises of Addl. Chief Secretary/ Principal Secretary/ Secretary from Finance, Planning, Industries, Forest, UDD, Revenue, PWD, Agriculture, Transport department, EPCs, DGFT, Lead Bank, SIDBI, SICOM, MIDC, MSRDC, ECGC, EXIM and Directorate of Industries. Addl. Chief Secretary/ Principal Secretary/ Secretary (Industries) shall be the Member Secretary of the committee.

4.3.8 Allocation of the funds under Export Oriented Industrial Parks (EOIP) & Export Oriented Special Projects (EOSP):

Implementing Agency (IA) shall be subject to the limit of the entitlement worked out on the basis of the laid down criteria. On receipt of the pre-receipt bill from the Nodal Agency nominated by the State Government, funds will be directly disbursed to it. The funds will be kept in a separate dedicated Escrow bank account of the Agencies, monitored by Directorate of Industries. The unutilized funds with implementing agency as on date, if any, out of the funds released in the preceding year(s) will be counted while releasing funds for the current year but the submission of Utilization Certificate (UC) will become binding only after lapse of the period prescribed as per GFR provisions in this regard.

4.3.9 Disbursement of funds under MS-EPP:

Funds shall be disbursed in the phased manner. The disbursement for implementing agencies will be in 3 tranches, 30% will be advance after compiling with effective possession of land, pollution control and layout approval from competent authorities and confirming with the financial arrangement by the implementing agency. Second tranche of 50% will be released after submission of UC of 1st installment (30%) and confirming with satisfactory progress of implementation. The 3rd and last installment (20%) will be released after completion of project and compliances of required conditions given in the final approval order. The project under EOIP may be proposed by MIDC, other state agencies and also by private entity under PPP mode (SPV.)

5 <u>Incentivizing the Export manufacturing units in the State</u>:

The State Government will incentivize the export initiatives of manufacturing units in the category of MSMEs and 'Special Large category'. For availing the **incentives under PSI-2019 policy**, the MSMEs are defined as the fixed investment upto Rs. 50 Crore. The manufacturing units with fixed investment above Rs. 50 Crore (MSME Limit) and below the Large category limit (as defined in

PSI-2019 policy) will be treated as **'Special Large Category'** and will also be incentivized in export promotion policy.

The aspirational MSMEs, exporting MSMEs and manufacturing units falling under Special large category will be supported to boost their confidence for making the export of their product and services. For availing the benefits/ incentives, the basic requirement of eligibility is that the unit shall **export minimum 50% (30% for SC, ST and Women entrepreneurs) of their total turnover**. The documentation, certifications confirming the eligibility shall be produced by filing the application for incentives. The incentivizing to units will be effective from April 1st 2023 to avail the benefits as prescribed in table 5.1 under export promotion policy 2023.

The Interest Subsidy Incentive shall be applicable for **14 Production Linked Incentives (PLI)** industry sectors as made eligible by **Government of India under their PLI policy**. The list of 14 eligible industry sectors is enumerated as below.

1. Large Scale Electronics Manufacturing
2. Key Starting Materials (KSMs)/ Drug Intermediaries (DIs) and Active Pharmaceuticals Ingredients (APIs)
3. Manufacturing of Medical devices
4. Electronic/ Technology Products
5. Pharmaceuticals drugs
6. Telecom and Networking Products
7. Food Products including Aqua Food
8. White Goods (ACs & LED)
9. High Efficiency Solar PV Modules
10. Automobiles & Auto Components
11. Advance Chemistry Cell (ACC) Battery
12. Textile Products: MMF segment & technical textiles
13. Specialty Steel
14. Drones & Drone Components

5.1. The Package of export incentives for Manufacturing MSME, Exporting Units setup in Export Oriented Industrial Parks (EOIP) and Outside EOIP are summarized as below.

SN	Unit Location within EOIP/ Outside EOIP	Regular Incentive as applicable to various zone (defined under New Industrial Policy-2019)	Special Export Promotion Incentive for 'MSME' category (Applicable to all zones)	Details of Incentives
01	**Units Outside Export Oriented Industrial Parks (EOIP)**	Incentives under Package Scheme of Incentive (PSI) -2019.	1. ECGC (Insurance Coverage), 2. Interest Subsidy, 3. Special Export Incentive	1. **As applicable under PSI-2019:** For specific zone includes the benefits like Stamp Duty exemption, Interest subsidy, Electricity duty tax exemption, SGST refund etc. 2. **ECGC:** The refund of premium for first 5 consignments under ECGC. 3. **Interest Subsidy**: Interest Subsidy at 5% on 100% FCI for 5 years will be applicable to 'A & B' Zones as defined in PSI-2019 (5% Interest subsidy is already applicable to other zones mentioned in PSI-2019) 4. **Special Export Incentive:** Exporting MSMEs will be incentivized for first 5 years on incremental increase in export turnover at the rate of 1% on incremental export growth (YoY basis growth).

SN	Unit Location within EOIP/ Outside EOIP	Regular Incentive as applicable to various zone (defined under New Industrial Policy-2019)	Special Export Promotion Incentive for 'MSME' category (Applicable to all zones)	Details of Incentives
				5. **Special Export Incentive:** For Agro, Food, Marine & Aqua produce units will be incentivized for first 5 years with export promotion incentive at the rate of 2% of export turnover.
02	**Units within Export Oriented Industrial Parks**	Incentives under PSI-2019.	1. ECGC (Insurance Coverage), 2. Interest Subsidy, 3. Special Export Incentive	**1. As applicable under PSI-2019: F**or specific zone includes the benefits like Stamp Duty exemption, Interest subsidy, Electricity duty tax exemption, SGST refund etc. **2. ECGC:** The refund of premium for first 10 consignments under ECGC. **3. Interest Subsidy:** Interest Subsidy at 5% on 100% FCI for 5 years will be applicable to 'A & B' Zones as defined in PSI-2019 (5% Interest subsidy is already applicable to other zones mentioned in PSI-2019) **4. Special Export Incentive:** Exporting MSMEs will be incentivized for first 7 years incremental increase in export turnover at the rate of 2% on incremental export growth (YoY basis growth). 5. **Special Export Incentives:** For Agro, Food, Marine & Aqua produce units will be incentivized for first 7 years with export promotion incentive at the rate of 3% of export turnover.

5.2. Incentives for New MSME Entrants:

a) **Assistance to MSMEs for participation in International Exhibition:** The MSME participating in exhibitions promoted by Govt. of India, State Government, EPCs and other reputed organizations will be provided assistance for taking stall and displaying their products. The cost limited to INR 3.0 lakh or 50% (75% in case of Women entrepreneurs/ Schedule Caste/ Schedule Tribe entrepreneurs) of the total cost of Stall and Travel, whichever is less will be reimbursed. Maximum 2 visits shall be eligible during a policy period (one in a year)

b) **The MSME exporter being the part of the delegation** of EPCs, WTC, DGFT, FIEO will be assisted with the cost limited to INR 1.0 lakh or 50% for the general category and 75% for Women entrepreneurs/ Schedule Caste/ Schedule Tribe of the total cost of travel, whichever is less will be reimbursed limited to one time per unit per annum.

c) **Logistics incentives for 1st time MSME exporter:**

The State government will encourage to new MEME entrants for export. For the said purpose Industries department has created exclusive eco-system, institutional linkages and handholding for motivation, mentoring and guidance to MSME. For first three years the logistics expenditure will be subsidies for 50% of the total logistics expenditure. The logistics expenditure will be reimbursement limited to INR 1 lakh per MSME per annum.

d) Cross border trade through E-Commerce Platforms and Dak Niryat Kendra: The state will encourage MSMEs to sell their product through E-Commerce platforms in international markets. State will facilitate this initiative by arranging awareness campaign and Dak Niryat Kendra of INR 1 Lakh per consignment limited to one per annum per unit, subject to budgetary cap of INR 1 crore.

e) The Industries Department in collaboration with Service Export Promotion Council (SEPC) will take up initiatives like market intelligence, networking, advocacy, and capacity building, to promote service exports and support the growth of service providers. INR 1.5 crore / year shall be provisioned as grant in aid for capacity building / sensitization and awareness activities for exports promotion in service sector in collaboration with SEPC wherein 50% of the cost will be borne by SEPC.

f) To get financial support, Industries Department in coordination with State Level Bankers' Committee (SLBC) will facilitate for getting finance under priority sector lending from banks under easier terms.

g) To help service providers access the necessary resources, facilities, and connectivity for exporting services from Maharashtra, the State government shall invest in developing the necessary infrastructure on sharing basis to facilitate service exports, such as education hub, medical hub, technology parks, state export industrial parks and industrial clusters.

5.3. The Package of export incentives for Special Large-Scale Industries (LSI) (As defined in Para 5 above) :

The manufacturing units in the 'Special Large Scale' Category exporting minimum 50% of their total turnover (30% of export turnover in case of Women, SC, ST entrepreneurs) shall be incentivized for their export performance by extending special package of incentives. The incentives are applicable to only 14 PLI industries sectors as described in para 5 above. The details are as below.

SN	Unit Location within EOIP/ Outside EOIP	Regular Incentive as applicable to various zone (defined under New Industrial Policy-2019)	Special Export Promotion Incentive for 'Special LSI' category (Applicable to all zones)	Details of Incentives
01	**Units Outside Export Oriented Industrial Parks (EOIP)**	Incentives under Package Scheme of Incentive (PSI) -2019.	1) Electricity Duty Exemption 2) EPF Reimbursement 3) Special Capital Incentive (Technology Upgradation)	1) **As applicable under PSI-2019:** For specific zone includes the benefits like Stamp Duty exemption, Interest subsidy, Electricity duty tax exemption, SGST refund etc. 2) **Electricity Duty Exemption:** For the first 5 years. 3) **Employer Provident Fund (EPF):** EPF deposited by the employer towards employees' provident fund contribution, will be reimbursed at the rate of 50%. 4) **Special Capital Incentive (Technology Upgradation):** The manufacturing units falling under special large category will be incentivize with 'Special capital incentive for investments made in Plant & Machinery for technology upgradation purpose to meet the export standards of

SN	Unit Location within EOIP/ Outside EOIP	Regular Incentive as applicable to various zone (defined under New Industrial Policy-2019)	Special Export Promotion Incentive for 'Special LSI' category (Applicable to all zones)	Details of Incentives
				the products. The special capital incentive will be reimbursed at the rate of 30% or Rs 1 crore whichever is lower.
02	**Units within Export Oriented Industrial Parks (EOIP)**	Incentives under PSI-2019.	1) Electricity Duty Exemption 2) EPF Reimbursement 3) Special Capital Incentive (Technology Upgradation)	1) **As applicable under PSI-2019:** For specific zone includes the benefits like Stamp Duty exemption, Interest subsidy, Electricity duty tax exemption, SGST refund etc. 2) **Electricity Duty Exemption:** For the first 7 years. 3) **Employer Provident Fund (EPF):** EPF deposited by the employer towards employees' provident fund contribution, will be reimbursed at the rate of 75%. 4) **Special Capital Incentive (Technology Upgradation):** The manufacturing units falling under special large category will be incentivize with 'Special capital incentive for investments made in Plant & Machinery for technology upgradation purpose to meet the export standards of the products. The special capital incentive will be reimbursed at the rate of 30% or Rs 1.5 crore whichever is lower.

6. Promotion of One District One Product (ODOP) and Geographical Indication (GI) products for stimulating the export:

One District One Product (ODOP) programme is an initiative of Government of India aims at manifesting the vision of the Honorable Prime Minister to make the country and its people self-reliant by fostering the balanced regional development. ODOP is a transformational step towards realizing the true potential of district, fuel economic growth, generate employment and fostering entrepreneurship. The ultimate objective of ODOP is to convert each district in to an 'Export Hub'.

The Maharashtra has reach heritage of Art and craft, agriculture & food products, GI products, due to exclusive entrepreneurship the new age entrepreneurs producing a value-added product, technology products which are recognized in global market. In this context, Industries department, Govt. of Maharashtra has identified total of 72 products under ODOP. The two products of each district comprise one from agriculture sector and other in manufacturing sector are identified as a strength and recognition of a respective districts. The identified ODOP products in a State includes Ratnagiri (Alphanso Mango), Nagpur (Oranges), Satara (Strawberry), Kolhapur (Jaggery), Solapur (Terry Towel), Thane (Millets), Raigad (Marine Products), Mumbai (Gems and Jewellery), Sangli (Turmeric), Pune (Engineering), Jalna (Sweet Oranges), Beed (Custard Apple), Jalgaon (Banana), Palghar (Chikoo) etc. Industries department has taken below vital steps for promoting, branding, marketing, value addition in the ODOP & GI products to enable them in the global supply chain**.**

a) **Inclusive and Sustainable Development:** The institutional mechanism is planned for capacity building of the producers of ODOP. The district level capacity building workshops are being arranged for brand promotion, eco-friendly packaging, value addition, buyer-seller meets, best manufacturing practices, quality aspects, best design interventions etc. This will help in

inclusive and sustainable economic growth, preservation of cultural heritage and upliftment of local entrepreneurs.

b) **Branding and market linkage of ODOP and GI products:** ODOP and GI products in the state are well known for their exceptional quality. The distinctive products from each district due to geographical ecosystem, cultivation and production processes, innovative entrepreneurship adding the value. Industries Department, Government of Maharashtra taking vital steps to increase market horizons by value addition, design, excellent packaging and branding of ODOP and GI products. Exhibitions of ODOP and GI products, promotion through digital media, social media, product catalogues, coffee table book, inclusion of ODOP and GI products in gifts form for delegations, B2B, B2C meetings, participation in national and international seminars, presentations are the key interventions from Industries department for promoting "Brand Maharashtra".

c) **Capacity Building and Institutionalization for ODOP and GI product:** Capacity building programs, training programs, skill development programs are being organized in collaboration with industry associations and well-known organizations for capacity building of artisans, agricultural producers, entrepreneurs, manufacturers etc. This includes standardization of processes, proper handling of ODOP and GI products, use of environmentally friendly packaging, innovative designs, participation in e-commerce and digitization business, seminars, digital content, publicity brochures etc.

d) **Financial assistance for promotion of ODOP and GI products** :- At least 1% of the provision under export promotion policy shall be made available for ODOP, GI product branding, marketing, value addition, seminars, B2B Meetings, awareness programs for producers, creation of digital catalog, national and international events, exhibition etc.

e) **Value addition through ODOP and GI based industrial clusters:-** Industries department is focusing on value addition on ODOP and GI products by introducing the program namely "ODOP Based Clusters" under Maharashtra State Industrial Cluster Development Program (MSICDP) and Govt of India's Micro, Small Enterprise Cluster Development Program (MSE-CDP) scheme. As on date, department is working on 27 ODOP/GI based clusters and planned to add 25 more ODOP/GI based clusters during policy period. The cluster intervention will provide high-quality, State-of-the-art facility centers for value addition and quality improvement of products.

f) **District Export Promotion Committee (DEPC) :-** District Export Promotion Committee (DEPC) has been established under the chairmanship of the District Collector to promote export and to develop 'District as an Export Hub' so as to increase exports from districts. Export action plan is prepared by DEPC under the guidance of Directorate of Industries to enable ODOP and GI products as a part of global supply chain.

g) **Assistance through District Planning and Development Committee (DPDC) :-** ODOP and GI products from all 36 districts have been identified. The said products has a distinctive identity of the districts/ geographical area efforts are being made to get financial assistance from DPDC for promotion and market linkages, exhibitions and display ODOP and GI products.

h) **Financial assistance under industrial infrastructure development scheme:-** The state has made financial provision for the creation and development of industrial infrastructure for industrial estates/ clusters under last mile connectivity. The financial assistance up to 75% of the project cost is provided for the infrastructure development such as highways and internal roads, express feeders, drainage facilities, testing facilities, water supply etc. The ODOP/ GI concentrated industrial areas will be assisted under State infrastructure assistance programme.

i) **Establishing of Unity Mall :-** To promote Micro and Small manufacturing units, artisans, handicrafts, ODOP and GI products, Government of India has recently launched establishing of 'Unity Mall' in each state. Industries department in association with Urban Development Department has planned to setup 'Unity Mall' in Mumbai. This will create a lot of employment opportunities for the local youth by creating supportive industry business opportunities. Also, the economic and social development of the state will be boosted by promoting sales through start-ups, marketing platforms, e-commerce etc. The Unity Mall will give further impetus to promote ODOP and GI products.

7. <u>Institutional arrangement for Export facilitation</u>:

7.1 Market development, Skill development, Research & Development (R&D) and Quality Assurance

The state shall extend support for export-focused research with the objective of diversifying the export basket from Maharashtra, identifying new global markets, mapping new producers and exporters.

i. **Collaboration to strengthen Market Linkages:** The state shall leverage the Free Trade Agreement (FTA) signed with partner countries by India. To encourage international partnerships, the State government shall establish collaborations with corresponding states or provinces in Free Trade Agreement (FTA) partner countries, with the aim of promoting trade, investment, and economic cooperation including:
   a. Signing of Memoranda of Understanding (MoUs) with Consulate Generals (CGs) to promote the trade with respected country.
   b. Sign MoU with central government bodies like India Post and DGFT jointly for collaborated efforts to develop an e-commerce export ecosystem.
   c. Establishing partnerships with e-commerce companies and Open Network for Digital Commerce (ONDC).
   d. Emphasis shall be made on setting up Maharashtra export promotion desks in Indian Embassies abroad to promote exports and explore diversification opportunities for the export potential products from the State and also to promote investment in the state.

ii. **Collaboration with Packaging and Design Institutes:** In order to promote MSMEs for exports and make them export ready, the packaging and design of the products needs to be of international standard. Considering the importance of packaging and designing interventions, State will arrange collaboration with reputed packaging and designing institutions by making MOUs for easy access of guidance to MSMEs.

iii. **Laying Institutional Foundation for knowledge and skill development in exports:** The state through well-known organizations such as Indian Institute of Foreign Trade (IIFT), World Trade Centre (WTC), Indian Institute of Management (IIM), FIEO, EPCs, DGFT etc. will explore the development of export centric courses and training programs for exporters, aspirational youths in Maharashtra.

iv. **Tie-up for Awareness about Traceability:** Traceability is gaining pace in most of the developed international markets and there is need to increase the awareness among the exporters about it. The export cell of State shall tie up with Industry associations, Certification and Inspection Bodies such as Quality Council of India and export promotion agencies, such as the Federation of Indian Export Organizations (FIEO) and the Maharashtra Chamber of Commerce, Industry and Agriculture (MACCIA), to provide guidance and support to exporters in implementing traceability systems and complying with export regulations.

7.2 Market intelligence and identification of diversification opportunities: The Export cell shall conduct research on potential markets for export, information on market demand, import regulations, tariffs and other relevant factors. The EFC shall explore diversification opportunities for the export potential products from Maharashtra, identifying new global markets, mapping new producers and exporters.

7.3 Facilitation for export procedures: The cell shall provide guidance on the various procedures involved in exporting goods, including obtaining necessary permits and licenses, filling out required forms and documents, and complying with relevant regulations.

7.4 Facilitation for logistics: The Maharashtra Export Facilitation Cell shall provide guidance on shipping and logistics, including finding reliable transportation and logistics providers, customs, and other regulatory authorities, and ensuring timely delivery of products.

7.5 Support for product development and quality standards: The cell shall assist exporters in developing products that meet the quality standards and specifications required by the target market. This shall include facilitation with product design, testing and certification.

7.6 Facilitation with finance and incentives: The Maharashtra Export Facilitation Cell shall provide information on available financing options, including export credit and insurance, as well as government incentives and support programs for exporters.

7.7 Promotion and marketing: The export cell shall arrange B2B meets (Buyer-Sellers meets) in association with trade bodies, consulates, organizations like World Trade Centre (WTC) to help exporters for market linkages, brand promotion etc.

7.8 Training and capacity building: The Cell shall provide training and capacity building programs for exporters to sensitize them and help them enhance their knowledge and skills related to export procedures, quality standards, marketing strategies, and other relevant topics.

7.9 Export Awards: The State Government facilitate the best performing exporters by conferring export awards at the state level event. The main objective to greet the best performing exporters is to recognize and appreciate the meritorious export performance of exporters and to encourage them for better and higher export performance in future. The awards will be in the form of memento or cheque.

7.10 Maha Export Portal: The State will have a dedicated portal for disseminating knowledge and information for exporters, regular updates, export opportunities, world and nation wid events, government initiatives and notifications etc. The dynamic online portal, integrated with state single window portal will facilitate Ease of doing Exports and addressing the grievances (if any) in time bound manner.

8. <u>Ease of Doing Export (EoDE) under the initiatives of EoDB:</u>

8.1 Export Promotion and Assistance cell at MAITRI:

i. To promote exports, a facilitation framework has been set up in the State in the form of the Maharashtra Export Promotion Council (MEPC) chaired by Industries Minister, Govt of Maharashtra. District Export Promotion Councils (DEPC) chaired by District Collector. Development Commissioner (Industries) is a State Export Commissioner will act as a 'Nodal Officer' for implementation of export promotion policy. Further to ensure effective implementation and monitoring of the Export Policy of the State and to facilitate the potential and existing exporters, the Maharashtra Government shall establish an Export Facilitation Cell (EFC) under Export Commissioner in State's Single Window platform viz. 'Maharashtra Industry Trade & Investment Facilitation Cell (MAITRI)'. The Export cell in MAITRI will comprise the domain experts from various fields related to export activities. The guidance and mentoring cell at MAITRI will give the handholding support for aspirational MSMEs, the first-time exporting units. The Export cell will make an tie-up with

reputed organizations, experts, financial institutions which will includes Directorate General of Foreign Trade (DGFT), World Trade Centre (WTC) and Federation of Indian Export Organizations (FIEO) and EPCs, EXIM bank, SIDBI, ECGC etc.

ii. State Government is prepared for establishing 'Unity Mall' to promote the art and craft, ODOP and GI products of each state as per the initiatives of Government of India. This will ultimately explore the branding of the prominent products of each district and shall be helpful for promoting the export.

iii. Export Commissioner shall monitor and will take regular reviews of District Export Promotion Committee (DEPC) meetings, implementation of District Export Action Plan (DEAP) and District as Export Hub (DEH) initiative, ODOP & GI promotion and etc.

iv. The Regional Joint Directors (Industries) and the General Managers (DIC) shall be designated as Regional Export Officers and District Export Promotion Officers in EFC to make each region and district accountable for the State's export growth.

v. The main objective of Export cell is to provide comprehensive guidance and assistance to potential exporters by exploring Central and State government synergy, improve competitiveness in the global market by product development packaging, marketing and branding, compliance with standards and regulations, logistics etc.

vi. The EFC shall act as a single window and offer services to exporters from the state in the following areas:

a) **Single Window Clearance:** The state single window portal, Maharashtra Industry Trade & Investment Facilitation Cell (MAITRI) portal will act as single window clearance for securing all business related & export related approvals/licenses/ clearances/NOC.

b) **Facilitation for Grievance Redressal:** To provide follow-up and resolution of issues relating to export grievances the Trade Disputes Cell in the DGFT Office has been functional. The EFC will act as a coordinator for issues to be taken up or follow-up of the disputes of exporters and importers with the said Grievance Cell and shall be responsive for any of the action to be taken up at grass root level, for compliance. The EFC shall have a functional online grievance redressal portal exclusively for exporters in which exporters can flag key issues of concern that requires government intervention. In order to ensure synergy between Centre and the State, EFC will act as State-Centre coordination cell to review and act upon new developments that are important for State's exports. The cell shall act as a bridge between exporters and the government, coordinate with Central Government departments and other export-related concerned agencies to assists in addressing regulatory hurdles or issues that may arise during the export process.

8.2 **Maharashtra International Trade Fair (MITF):** An annual international export promotion event shall be organized by the State to promote "Brand Maharashtra" through local products and focused on facilitating market access for exporters and promoting trade.

8.3 **State participation in National and International Exhibition:** Maharashtra Pavilion in national and international exhibitions to promote ODOP and GI products under "**BRAND MAHARASHTRA**".

9. <u>Convergence of other policies of State government to promote export:</u>

9.1 During recent years, Maharashtra has launched/ amended sector-specific export policies, which shall be dovetailed with Maharashtra Export Promotion Policy.

9.2 Notwithstanding any of the above, State Government has made special provisions in various sector specific export policies for the State.

These policies are:

i. Agriculture Export Policy (AEP) of Maharashtra State 2022.
ii. Aerospace & Defence Manufacturing Policy 2018.
iii. Policy for Industrial Parks comprising of flatted galas for Readymade Garment manufacturing, Gems & Jewellery, Micro Electronics and Engineering units policy.
iv. Fintech Policy.
v. Maharashtra Coir Policy.
vi. Electrical Vehicle and Related Infrastructure Policy.
vii. Logistics Parks Policy.
viii. Textile Policy.
ix. IT/ITeS Policy.
x. Electronics Policy.
xi. Retail Trade Policy.
xii. Incentive for Development of Integrated Industrial Area (IIA).
xiii. Chief Minister Employment Generation Programme (CMEGP) / Prime Minister Employment Generation Programme (PMEGP)
xiv. Women Entrepreneur Policy
xv. Bharat Ratna Dr. Baba Saheb Ambedkar Special Package of Scheme Incentive for SC/ST Entrepreneurs.
xvi. Leather and footwear policy.
xvii. New Maritime port policy.
xviii. Green Hydrogen Policy.

9.3 The prevailing sector-specific policies bear reference to Industrial Policy of Maharashtra 2019, and its General Rules/ Package Scheme of Incentives (PSI), respectively, unless specified otherwise.

9.4 The eligible units under various policies will be allowed to avail incentives in Maharashtra export promotion policy over and above the existing policies.

10. Maharashtra Export Promotion Council (MEPC):

Maharashtra Export Promotion Council (MPEC) chaired by Honorable Minister (Industries) and having members of various departments of State Government, Central Government will guide and give appropriate directives for smooth and effective implementation of Maharashtra Export Promotion Policy. The committee will suggest any modifications, suggestions, additions in implementation of the scheme considering the need of industries. The committee will conduct the consultations with National / International institutions, Experts for best outcome of the policy initiatives.

MEPC in consultation with Stakeholders, Exporters, Export organizations, Central organizations etc. will take a review on progress of policy, will make necessary MOUs for expert organizations for smooth implementation of the export policy.

MEPC will take mid-term review after every two years for getting suggestions and will also consider the Central government directives given time to time in respect to export promotion so as to have best outcome of export policy and accordingly will give directions for necessary corrections/ amendments required in the export policy.

This policy document will be reviewed once every two years until the end of the policy term to assess its effectiveness. However, it shall be revised earlier than the scheduled review date to address changes in laws, regulations or after assessing the policy’s effectiveness in achieving its intended results.

****